Voortgangsrapportage 1998

Bestuursovereenkomst
Uitvoering
Meerjarenplan Gewasbescherming

Opdrachtgever:
Coördinerend Uitvoeringsorgaan MJP-G

Informatie- en KennisCentrum Landbouw/Ede, oktober 1999

© 1999 Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het Informatie- en KennisCentrum Landbouw, Postbus 482, 6710 BL EDE.

Het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij stelt zich niet aansprakelijk voor eventuele schadelijke gevolgen die kunnen ontstaan bij het gebruik van gegevens uit deze publicatie.

Oplage: 450 exemplaren

Besteladres: U kunt deze publicatie bestellen door ƒ25,- over te maken op:

postrekening 431939
t.n.v. Ministerie LNV/IKC-L
Postbus 482, 6710 BL EDE (Gld.)

onder vermelding van de bestelcode IKCL 183 en uw naam en adres

Samenstelling: J.W.F.M. de Goey
T. Kok
C. Smeekens

Projectgroep:

W.W.M. Brouwer	PD
J.W.J. van Esch	IKC-Landbouw
J.W.F.M. de Goey	IKC-Landbouw
G.H. Horeman	IKC-Landbouw
H. Hoving	VROM
J.J.G.W. Ottenheim	LTO Nederland
D.D. van der Stelt-Scheele	LNV, directie Landbouw

Druk: Ministerie van LNV, FD/Bedrijfsuitgeverij

INHOUD

VOORWOORD **5**

1. INLEIDING **6**

2. VERBRUIK, AFHANKELIJKHEID EN EMISSIE VAN GEWASBESCHERMINGSMIDDELEN **7**

2.1 VERBRUIK 7
2.2 AFHANKELIJKHEID 10
2.3 EMISSIE 11
2.4 MILIEUBELASTING 11

3 VOORTGANG UITVOERING 1998 ..... **13**

3.1 PLAN VAN AANPAK 2E FASE MJP-G 13
3.2 SPEERPUNTPROJECTEN LTO-NEDERLAND 13
3.3 ONTWIKKELINGEN OP HET GEBIED VAN TOELATINGEN 14
3.4 EFFECTIEF PAKKET GEWASBESCHERMINGSMIDDELEN 15
3.5 CONTROLE EN HANDHAVING 18
3.6 RICHTLIJNEN GEBRUIK EN EMISSIE 19
3.7 FYTOSANITAIRE ACTIVITEITEN 19
3.8 ONDERZOEK, VOORLICHTING, ONDERWIJS EN SUBSIDIES 20
3.9 MARKTPRIKKELS 22
3.10 ACTIVITEITEN EN ONTWIKKELINGEN IN DE SECTOREN 23

4. CONCLUSIES EN VERVOLG **27**

BIJLAGEN **28**

A: TOTALE AFZET IN 1998 VERGELEKEN MET DE REFERENTIEPERIODE 28
B: MILIEUINDICATOR 29
C: WERKZAME STOFFEN WAARVAN DE TOELATING IN 1998 IS BEËINDIGD 32
D: NIEUW TOEGELATEN WERKZAME STOFFEN IN 1998 32
E: WERKZAME STOFFEN GESELECTEERD VOOR VERSNELDE INTEGRALE HERBEOORDELING 32

Voorwoord

Voor u ligt de voortgangsrapportage van het Coördinerend Uitvoeringsorgaan (CUO) voor de Bestuursovereenkomst van het Meerjarenplan Gewasbescherming (MJP-G). Hierin zult u, evenals in vorige rapportages, een overzicht vinden van de verschillende activiteiten die worden ontplooid om de doelstellingen van het MJP-G te bereiken. Vanaf oktober 1997 is er door het CUO en door anderen gewerkt aan de tweede fase van het MJP-G, die loopt tot en met het jaar 2000. Een groot aantal projecten heeft in 1998 zijn definitieve invulling gekregen en zal in de laatste twee jaar van het MJP-G zijn vruchten moeten gaan afwerpen.

Tegelijkertijd werden, boeren, tuinders en fruittelers -en daarmee ook het CUO- geconfronteerd met een toenemende ziektedruk op het gebied van schimmels, die structureel van aard is, maar in de zomer van 1998 een hoogtepunt te zien gaf. Daarom wordt overwogen, welke additionele projecten nog moeten worden gestart, om bij te dragen aan het halen van de MJP-G doelstellingen in het jaar 2000. Dit zal leiden tot een aantal aanvullingen op het Plan van Aanpak voor de 2e fase.

Uit de Voortgangsrapportage 1998 komt een zeer wisselend beeld tevoorschijn. Enerzijds moet helaas geconstateerd worden, dat een aantal resultaten op het gebied van volume en emissie nog te ver weg zijn van de afgesproken doelstellingen of zich zelfs in negatieve richting ontwikkelen. Anderzijds kunnen een aantal initiatieven en projecten aangehaald worden, die resultaten opleveren die ver over de doelstellingen heen schieten.
Vaak wordt geconstateerd dat het bewustzijn van de problematiek onder boeren en tuinders toeneemt. De wil tot verbetering, tot minder milieubelasting en minder gezondheidsrisico's is groeiende. Zeker, niet minder is de werkelijkheid, dat goede wil geen garantie is voor goed gedrag. Indrukwekkend zijn echter de resultaten van bijvoorbeeld het project Milieukeur, waar goede wil wel is omgezet in goed gedrag. Een milieubelasting die met meer dan 90 procent gereduceerd wordt, uitgedrukt in milieubelastingspunten. Wat een wenkend perspectief, voor de milieukwaliteit, voor de kritische consument in Nederland en daarbuiten, voor een sterke marktpositie, voor een glansrijk imago. Het kan, maar dan moet de goede wil overal omgezet worden in goed gedrag. Uiteraard bij de primaire sector, niet minder bij de ketenpartijen, die echt wel kunnen sturen en succesvolle inspanningen financieel vertalen.
Ook de overheid kan een stevige impuls geven, niet door meer regels en beperkingen, maar door de voorlopers te belonen, de middenmoters te stimuleren en de onwilligen en onverschilligen stevig aan te pakken.

Het CUO wil met alle betrokkenen in onze samenleving zoeken naar wegen en methoden om het wenkend perspectief dichterbij te brengen.

Voor de totstandkoming van deze voortgangsrapportage zijn bijdragen geleverd door vertegenwoordigers van de departementen van de ministeries van LNV (waaronder het IKC-Landbouw, AID en de Plantenziektenkundige Dienst), VROM, SZW en V&W, en door vertegenwoordigers van het agrarisch bedrijfsleven, LTO-Nederland, Nederlandse Bond van Boomtelers (NBvB), Nederlandse Fruittelers Organisatie (NFO), Coöperatieve Nederlandse Champignonkwekersvereniging (CNC), Koninklijke Algemeene Vereeniging voor Bloembollencultuur (KAVB) en de Stuurgroep Glastuinbouw en Milieu (GLAMI), het fytofarmaceutisch bedrijfsleven (NEFYTO), het College voor de Toelating van Bestrijdingsmiddelen (CTB) en marktorganisaties als: Milieukeur; Milieubewuste Voedingsteelt (MBT); Milieu Project Sierteelt (MPS). Het IKC-Landbouw heeft de eindtekst samengesteld. Bij deze een woord van dank aan een ieder die een bijdrage heeft geleverd voor de totstandkoming van deze voortgangsrapportage.

Servaas Huys
Voorzitter van het Coördinerend Uitvoeringsorgaan MJP-G

1. INLEIDING

Deze voortgangsrapportage geeft een breed beeld van ontwikkelingen op het terrein van gewasbescherming. Ze gaat in op de ontwikkelingen inzake verbruik, emissie, afhankelijkheid en toelating van gewasbeschermingsmiddelen in 1998. Verder komen de Bestuursovereenkomst en het aanpalende (gewasbeschermings)beleid aan de orde. De rapportage besluit met conclusies en aandachtspunten voor het komend jaar.

Het beeld dat deze rapportage geeft is breder dan de afspraken die zijn gemaakt in de Bestuursovereenkomst (Tweede Kamer, 21677, 1992 - 1993, nummer 17) en in het Plan van Aanpak dat in het kader van de Bestuursovereenkomst voor de 2e fase is opgesteld (brief Minister van LNV van 21 oktober 1997, DL 973397). In het bijzonder geldt dit voor de wet- en regelgeving van de overheid waarover, in het kader van de Bestuursovereenkomst, afstemming maar geen besluitvorming plaatsvindt en voor de controle-activiteiten van de AID.

De rapportage sluit aan bij de Voortgangsrapportage 1997 (brief Minister van LNV van 21 oktober 1997, DL 973397).

2. VERBRUIK, AFHANKELIJKHEID EN EMISSIE VAN GEWASBESCHERMINGSMIDDELEN

2.1 Verbruik

Afzet via bij Nefyto aangesloten toelatinghouders.

afzet volgens Nefyto

In tabel 1 is de afzet in 1998 via bij Nefyto aangesloten toelatinghouders (Nefyto-afzet) weergegeven in tonnen werkzame stof. Cijfers zijn opgenomen voor grondontsmettingsmiddelen, herbiciden (inclusief loofdodingsmiddelen), fungiciden, insecticiden/acariciden en *overige stoffen* (afweerstoffen, mollusciciden, groeiregulatoren, rodenticiden en reststoffen).

Tabel 1: Afzet gewasbeschermingsmiddelen via Nefyto in ton werkzame stof

periode	grondontsmet-tingsmiddelen	herbiciden	fungiciden	insecticiden/ acariciden	overige	totaal
1984-1988	10247	3854	4029	603	1218	19951
index %	100	100	100	100	100	100
1998	1181	3114	5127	396	1094	10913
index %	12	81	127	66	90	55
gemiddeld 1996-1998	1499	3038	4369	440	935	10281
reductie %	85	21	-8	27	23	48
			\----------	--------v------- 2	----------/	
reductie %.	88	19	-27	34	10	45
1998 t.o.v 1984-1988			\----------	--------v------- -13	----------/	
reductie %	68	45				50
taakst. MJP-G in 2000			\----------	--------v------- 36	----------/	

In de derde rij van de tabel is de gemiddelde afzet van de afgelopen drie jaren, 1996-1998, vermeld. Voorts geeft de tabel de gerealiseerde reductiepercentages (vierde rij) ten opzichte van de referentieperiode (1984-1988). Voor de afzet in de jaren 1989 - 1996 wordt verwezen naar figuur 1 en eerdere rapportages.

totale afzet Nefyto

De totale Nefyto-afzet in 1998 was 10913 ton werkzame stof (tabel 1). Dit betekent een reductie van 45% ten opzichte van de referentieperiode. De taakstelling van 50% voor de totale afzet voor het jaar 2000, is daarmee bijna gerealiseerd. Het driejarig gemiddelde 1996-1998 geeft voor de totale afzet een reductie van 48%.

In figuur 1 zijn de ontwikkelingen aangegeven in de jaarlijkse Nefyto-afzet van gewasbeschermingsmiddelen vanaf de MJP-G referentieperiode 1984-1988 tot en met het jaar 1998. De taakstelling voor het jaar 2000 is eveneens opgenomen. Uit de figuur blijkt dat het totale verbruik in 1998 is gestegen in vergelijking met het jaar daarvoor. Dit is het gevolg van een substantiële stijging van het fungicidenverbruik.

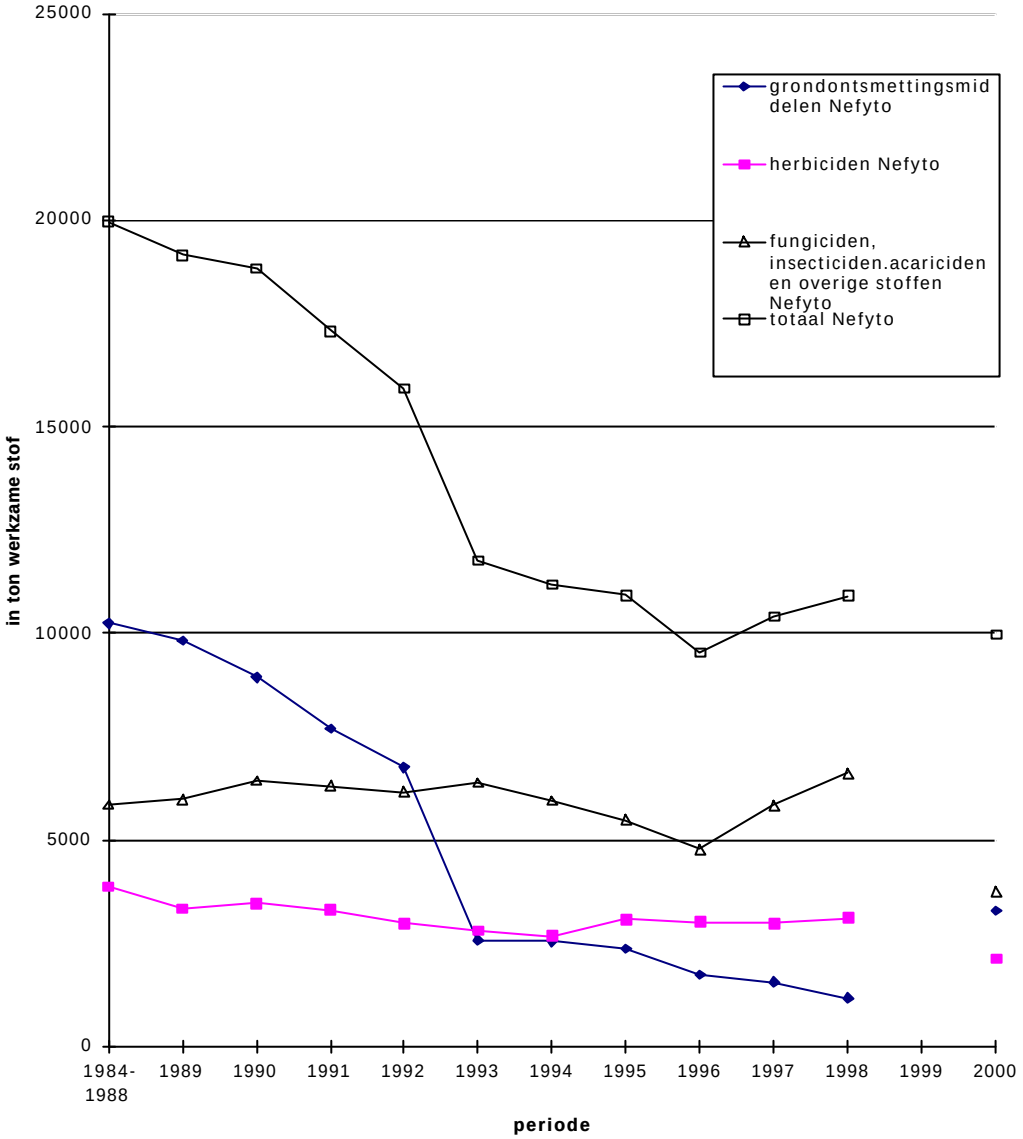

Fig. 1: Ontwikkelingen in de Nefyto-afzet van de verschillende groepen gewasbeschermingsmiddelen uitgedrukt in ton werkzame stof

grondontsmettingsmiddelen

De afname van het totale verbruik van gewasbeschermingsmiddelen is met name terug te voeren op de grote reductie in het verbruik van grondontsmettingsmiddelen; deze bedroeg 88% ten opzichte van de referentieperiode. Met deze reductie is ruimschoots voldaan aan de taakstelling van 2000 (68%) voor grondontsmettingsmiddelen en ook aan de nagestreefde reductie van 80%. Het driejarig gemiddelde (1995-1998) laat een reductie van 85% in vergelijking met de referentieperiode zien.
In een eerdere rapportage is uiteengezet op welke wijze de reductie tot stand is gekomen.

herbiciden

Het herbicidenverbruik (inclusief loofdodingsmiddelen) is in 1998 heel licht gedaald, vergeleken met 1997. De gerealiseerde reductie in 1998 ten opzichte van de referentieperiode is 19%, de taakstelling voor 2000 is 45%. De laatste drie jaar daalt het verbruik van herbiciden maar marginaal. Het driejarig

gemiddelde (1995-1998) laat een reductie van 12% in vergelijking met de referentieperiode zien.

fungiciden, insecticiden/ acariciden en *overige stoffen*

De afzet van de stoffen in de cluster fungiciden, insecticiden/acariciden en *overige stoffen* is in 1998 voor het tweede achtereenvolgende jaar niet gedaald. Vergeleken met de referentieperiode is in 1998 de afzet van de cluster fungiciden, insecticiden/acariciden en *overige stoffen* met 13% gestegen, vooral door de stijging van de afzet van de fungiciden.
Het driejaarlijks gemiddelde (1996-1998) laat een reductie zien van 2% in vergelijking met de referentieperiode. De taakstelling voor 2000 voor het totaal van deze cluster is een reductie van 36%.

fungiciden

In 1998 is het verbruik van fungiciden met 27% gestegen ten opzichte van de referentieperiode en met 18% ten opzichte van 1997. Dit is, evenals het voorgaande jaar, deels toe te schrijven aan de hoge infectiedruk van probleemschimmels. In het bijzonder was het de Phytophthoraschimmel in de aardappelteelt die voor veel problemen zorgde. De agressiviteit van de Phytophtoraschimmel is toegenomen.
Ook de uitbreiding van het areaal aardappelen en bloembollen maakt het moeilijker om de taakstelling voor fungiciden te halen. Het driejaarlijks gemiddelde (1995-1998) laat een toename zien van 8% in vergelijking met de referentieperiode.

insecticiden/ acariciden

Ten opzichte van de referentieperiode is de afzet van insecticiden en acariciden met 34% afgenomen. Het driejaarlijks gemiddelde (1995-1998) laat een reductie zien van 27% in vergelijking met de referentieperiode.

overige stoffen

Met betrekking tot de groep *overige stoffen* is enige uitleg nodig. In de land- en tuinbouw wordt op grote schaal gebruik gemaakt van minerale olie. Minerale olie heeft zowel een functie als uitvloeier/hechter (=hulpstof) als van antivirusmiddel (gewasbeschermingsmiddel ter voorkoming van virusoverdracht door luizen). Door aanpassing van de Bestrijdingsmiddelenwet aan de EU-definities zijn vanaf 1995 hulpstoffen niet meer als gewasbeschermingsmiddel aangemerkt. Daarmee verviel de wettelijke plicht om de afzet daarvan aan de overheid te melden.
In 1995 en 1996 was het voor Nefyto nog niet mogelijk onderscheid te maken tussen de toepassing van minerale olie als hulpstof of als gewasbeschermingsmiddel. In 1995 is in de voortgangsrapportage in de groep *overige stoffen* de totale afzet van minerale olie (inclusief de toepassing als hulpstof) opgenomen. In 1996 is de totale afzet van minerale olie niet opgenomen.
Nefyto heeft over 1995 en 1996 een herberekening gemaakt van de afzet van minerale olie, waarin het verbruik is gesplitst naar de soort toepassing (hulpstof of gewasbeschermingsmiddel). Voor 1997 en 1998 is een zelfde uitsplitsing voorhanden.
In tabel 2 zijn gecorrigeerde cijfers voor de groep *overige stoffen* van de laatste 5 jaren weergegeven, waarbij alleen minerale olie is opgenomen met de toepassing van gewasbeschermingsmiddel.

Tabel 2: Gecorrigeerde afzet Nefyto van de groep *overige stoffen* in de laatste vijf jaar.

Jaar	Verbruik *overige stoffen* in ton w.s.	Reductie % t.o.v. 1984-1988
1984-1988	1218	
1994	1631	-34
1995	992	19
1996	636	48
1997	1075	12
1998	1094	10

De afzet van de groep *overige stoffen* is in 1998 in vergelijking met de referentieperiode met 10% gedaald, een lichte stijging ten opzichte van 1997.

Het driejaarlijks gemiddelde (1995-1998) laat een reductie zien van 23% in vergelijking met de referentieperiode.

Afzet volgens de Regeling Administratievoorschriften Gewasbeschermingsmiddelen

afzet volgens RAG

Een deel van de afzet van gewasbeschermingsmiddelen gaat buiten Nefyto om. Om een volledig beeld te hebben van de totale afzet in 1998 in Nederland zijn hieronder de afzetcijfers weergegeven, op basis van de Regeling Administratievoorschriften Gewasbeschermingsmiddelen (RAG)[1]. Deze cijfers zijn beschikbaar vanaf medio 1992. De afzetcijfers zijn geleverd door Nefyto en door het Bureau Heffingen voor de niet bij Nefyto aangesloten toelatingshouders.

Tabel 3: Afzet in 1998 van gewasbeschermingsmiddelen in ton werkzame stof.

	RAG-cijfers	1998	
aard van de stof	Nefyto	Bureau Heffingen	Totaal
grondontsmettings middelen	1181	2	1183
herbiciden	3114	1176	4290
fungiciden	5127	678	5806
insecticiden, acariciden	396	77	473
overige	1094	13	1108
totaal	10913	1947	12860

Uit tabel 3 blijkt dat in 1998 de totale afzet 12.860 ton werkzame stof bedroeg. De afzet via Nefyto was 10913 ton. De hoeveelheid die buiten Nefyto om is afgezet bedraagt 1947 ton; uitgedrukt als percentage van de totale Nefyto-afzet is dit bijna 18%. Per middelengroep zijn er echter flinke verschillen in dit percentage.

De totale afzet en de afzet via Nefyto-leden vertonen een zelfde trend. Na jaren van dalende verbruikscijfers laat 1998 een lichte stijging zien. Bij het driejarige gemiddelde worden uitschieters afgevlakt. De daling wordt daardoor omgezet in een stabilisering. In bijlage A is nader uitgewerkt welke reductiepercentages zijn bereikt, als wordt uitgegaan van de totale afzet (Nefyto plus niet-Nefyto).

2.2 Afhankelijkheid

afhankelijkheid

Ten aanzien van de doelstelling ‘vermindering van de afhankelijkheid’ ontbreekt in het MJP-G een getalsmatige referentie en taakstelling. Het verbruik geeft slechts een globale kwantitatieve indicatie voor de ontwikkeling van de structurele afhankelijkheid. Als de verbruikscijfers gecorrigeerd worden voor chemische substitutie (vervanging door middelen met een andere hoeveelheid werkzame stof per hectare), levert de ontwikkeling van de omvang van het verbruik een enigszins genuanceerder beeld op van de richting en de mate waarin deze afhankelijkheid zich ontwikkelt. Met andere factoren die meespelen bij afhankelijkheid zoals toedieningsfrequentie is dan echter nog geen rekening gehouden. Bovendien kan omdat het een typische lange termijn trend betreft, alleen de ontwikkeling over een langere reeks van jaren een beeld geven. Door een verdere ontwikkeling van de milieuindicator kan in de toekomst een beter inzicht verkregen worden in deze problematiek.

Voor fungiciden is de conclusie gerechtvaardigd dat in de afgelopen jaren de structurele afhankelijkheid van chemische bestrijdingsmiddelen gestaag is gestegen. Voor grondontsmettingsmiddelen is de afhankelijkheid in belangrijke

[1] In de eerste rapportages is deze regeling gemeld onder de oude naam Regeling Administratievoorschriften Bestrijdingsmiddelen’ RAB, sinds 1997 RAG.

mate afgenomen. Voor herbiciden en insecticiden is de afhankelijkheid waarschijnlijk niet afgenomen.

De toenemende afhankelijkheid van fungiciden hangt sterk samen met de problemen rond enkele belangrijke schimmels, Phytophthora infestans in de aardappelteelt, vuur in de bollenteelt en schurft in de appels. Een toename in de infectiedruk lijkt hierbij een belangrijke rol te spelen. Het is nog te vroeg om een verklaring voor deze toegenomen infectiedruk uitsluitend te zoeken in de weersomstandigheden van de afgelopen jaren. De toegenomen pathogeniteit van de aardappelziekte (Phytophthora infestans) speelt hierbij ook een rol.

2.3 Emissie

algemeen

Op grond van het gestegen middelenverbruik ten opzichte van 1997 is het aannemelijk dat een algemene vermindering van de emissie naar bodem, water en lucht, in 1998 niet heeft plaatsgevonden. Daar staat tegenover dat er een aantal ontwikkelingen van uiteenlopende aard in gang is gezet die bijdragen aan emissiereductie.

specifiek

Verschillende waterschappen hebben in 1997 afspraken gemaakt met landbouworganisaties over emissiebeperkende maatregelen, ter overbrugging tot de algemene regels voor de open teelten van kracht worden. De gezamenlijke aanpak in de regio's in Parel (i.s.m. WLTO), Kristal (i.s.m. NFO) en Driftkikker (i.s.m. FLTO) laat zien dat er draagvlak is bij telers voor emissiebeperkende maatregelen. Tevens ontstaat er inzicht in de mogelijkheden die deze maatregelen geven. Dit inzicht wordt benut bij het optimaliseren van voornoemde algemene regels.
De sector glastuinbouw, de regionale en landelijke overheid en de waterkwaliteitsbeheerders hebben het convenant Glastuinbouw en Milieu (GLAMI) ondertekend. Doel van het convenant is om de totale milieudoelstellingen (w.o. die van gewasbescherming) te realiseren in de periode 1995-2010 (zie 3.10).

2.4 Milieubelasting

Milieu-indicator

Voor milieubelasting is in het MJP-G geen taakstelling opgenomen, maar het verminderen van de milieubelasting is gaandeweg wel als doel naar voren gekomen. Een realisatie van de taakstellingen op het gebied van afhankelijkheid, verbruik (volume) en emissie betekent niet automatisch dat een verminderde milieubelasting optreedt. Bij de bespreking van het gewasbeschermingsbeleid op 26 juni 1997 heeft de Tweede kamer een motie over de milieu-indicator (Vos en van Ardenne- van der Hoeve, 21677 nr.38 d.d. 26 juni 1997) aangenomen. Hierin wordt het bovengenoemde probleem gesignaleerd en wordt verzocht een indicator te ontwikkelen voor het beoordelen van de integrale milieubelasting van het gebruik van bestrijdingsmiddelen. De milieu-indicator die in ontwikkeling is moet aan een aantal randvoorwaarden voldoen. Zij moet breed gedragen worden, wetenschappelijk correct zijn en aansluiten bij de internationale ontwikkelingen (OECD). Dit betekent ook dat relevante aspecten zoals emissie en schadelijkheid tot uitdrukking komen.

Bij de ontwikkeling van de milieu-indicator is in eerste instantie gekozen om uit te gaan van de meest gebruikte stoffen waarvan ook gegevens beschikbaar zijn. Voor de drie meest relevante milieu-aspecten is de milieu-indicator al uitgewerkt : acute giftigheid voor waterorganismen, acute giftigheid voor vogels, en uitspoeling (zie bijlage B). Het aggregeren van deze drie milieu-aspecten heeft overigens niet plaatsgevonden omdat dit wetenschappelijk niet correct zou zijn. De tot nu toe ontwikkelde milieu-indicator bestaat dus uit drie onderdelen.

De ontwikkelde milieu-indicator laat zien dat de ontwikkeling van de milieu-effecten van gewasbeschermingsmiddelen sterk af kan wijken van de ontwikkeling van het gebruikte volume. Een afnemend verbruik van gewasbeschermingsmiddelen kan samen gaan tot een toenemende milieubelasting. Vooral bij het opsplitsen in middelengroepen (fungiciden, herbiciden, insecticiden) komen dergelijke afwijkingen tussen milieubelasting en volumegebruik aan het licht.

De tot nu toe ontwikkelde indicator, met de drie genoemde milieu-aspecten, is relatief eenvoudig van opzet en kent beperkingen, o.a. vanwege het beperkte aantal stoffen dat is meegenomen. In de tweede fase zal een meer omvattende, “complete” milieu-indicator worden ontwikkeld. Naar verwachting is deze omstreeks eind 2000 klaar. Daarbij worden ook andere beleidsrelevante milieu-aspecten meegenomen zoals: chronische aquatoxiciteit en vogeltoxiciteit, giftigheid voor insecten, bijen, regenwormen en zoogdieren, bio-accumulatie en emissie naar de lucht.[2]

[2] Er is nog discussie over de mee te nemen milieu-aspecten, zodat mogelijk een aantal van de genoemde milieuaspecten nog afvalt.

3 VOORTGANG UITVOERING 1998

3.1 Plan van aanpak 2e fase MJP-G

2e fase MJP-G

In oktober 1997 heeft de Minister van LNV het Plan van Aanpak dat in het kader van de Bestuursovereenkomst voor de 2e fase is opgesteld (brief Minister van LNV van 21 oktober 1997, DL 973397) opgestuurd aan de Tweede Kamer. Het plan is samengesteld door het Coördinerend Uitvoeringsorgaan (CUO) en geeft een overzicht van de belangrijkste acties die in verschillende kaders worden ondernomen.

3.2 Speerpuntprojecten LTO-Nederland

In deze paragraaf wordt de voortgang van de LTO-projecten (brief minister LNV 21 oktober 1997, DL 973397) vermeld, die zijn overeengekomen om de doelstellingen van de bestuursovereenkomst te realiseren.

vermindering chemische loofdoding

De onderzoeksresultaten zijn positief richting loofklappen. Kwaliteitsverliezen lijken niet significant te zijn. Op loofklappen zal nader worden ingezet waarbij kennis van en investeringen in techniek een belangrijk aandachtspunt zullen zijn om een groot deel van de praktijk zo ver te brengen. In 1999 zullen zowel onderzoek (PAV) als voorlichting (DLV) gecontinueerd worden. De financiering hiervoor is rond.

vermindering chemische onkruid-bestrijding in maïs

In 1998 is een omvangrijk voorlichtingsproject gestart in nauwe samenwerking met DLV. De opbrengstbepalingen hebben in 1998 geen duidelijke indicatie gegeven voor hogere opbrengsten bij de percelen die met een lage dosering zijn behandeld. De groeiomstandigheden waren gunstig, waardoor de maïs die met volle doseringen werd bespoten zich goed kon herstellen. De onkruidbestrijding blijkt ook op de percelen met de lagere doseringen overwegend goed. Een aanvullende mechanische onkruidbestrijding bleek niet nodig. Een brochure en intentieverklaring zijn in 1999 gepubliceerd.

registratie

Betreffende de registratie van het gebruik van bestrijdingsmiddelen op alle bedrijven wordt momenteel toegewerkt naar (productschaps)verordeningen, overeenkomstig de bestaande registratieverordening voor de bloembollensector. In de glastuinbouw wordt deze verplichting vorm gegeven via het convenant GLAMI. De doelstelling volgens afspraak voor 1-1-99 is niet gehaald en zal een jaar later worden gerealiseerd.

monitoring kwaliteit oppervlakte water

Sinds medio 1997 is getracht om een gedragen voorstel te maken voor de uitvoering van dit project. Dit is tot op heden echter niet gelukt. Daarnaast is eind 1998 een analyse uitgevoerd door LTO in hoeverre gedifferentieerde risicobeoordeling al voldoende naar voren komt in andere projecten. LTO-Nederland heeft geconcludeerd dat dit aspect in diverse projecten op een zodanige wijze is geïmplementeerd dat een extra project weinig toegevoegde waarde zal hebben. Deze conclusie is in een rapportage aan het CUO aangeboden.

fonds kleine toepassingen

Het fonds voor de kleine toepassingen is in 1998 nog niet gestart. Enige vertraging is opgetreden door het opstarten van de notificatieprocedure. Eind 1999 zal het fonds worden opengesteld. De gelden voor het fonds zullen worden beheerd door de Stichting Kleine Toepassingen Gewasbeschermingsmiddelen.

milieubelastings-Kaart

In 1998 zijn vijf milieubelastingkaarten verschenen die dienen als instrument voor de ondernemerskeuze met betrekking tot minder milieubelastende stoffen:
- Phytophthorabestrijding in aardappel.
- Loofdoding in aardappel.
- Bladluisbestrijding in bladgewassen en kool.
- Onkruidbestrijding in maïs.
- Vuurbestrijding in tulp.

De evaluatie van de kaarten maakte duidelijk dat 65% van de ondervraagde telers de kaart kent en 60% van deze groep gaf aan de keuze van de middelen aan te passen naar aanleiding van de kaart.

3.3 Ontwikkelingen op het gebied van toelatingen

ontwikkelingen Europese beoordeling werkzame stoffen

In 1998 is door de EU Commissie verder gewerkt aan de uitvoering van de richtlijn 91/414/EEG. Deze richtlijn regelt in de EU het op de markt brengen van gewasbeschermingsmiddelen. Er werd besloten om twee bestaande werkzame stoffen (dinoterb en fenvaleraat) niet te plaatsen op de bijlage I van de richtlijn (de positieve lijst).
In 1998 is de eerste nieuwe werkzame stof, azoxystrobin, op de positieve lijst geplaatst. De dossiers van 16 nieuwe werkzame stoffen werden compleet verklaard. Hierna mogen de Lid Staten voorlopige toelatingen over een periode van maximaal 3 jaar verlenen.
De richtsnoeren voor de opbouw van het dossier door de aanvrager, alsook de richtsnoer voor de evaluatie van de dossiers zijn in 1998 op internationaal niveau (OESO) volledig geharmoniseerd. De onderzoekvereisten voor de toelating van microbiologische gewasbeschermingsmiddelen worden op internationaal niveau (OESO) verder geharmoniseerd.
De EU Commissie heeft in 1998 een uitgebreide studie over het duurzaam gebruik van gewasbeschermingsmiddelen (Europees MJPG) afgerond met een breed opgezette workshop.
In 1998 heeft de Commissie een Strategie Document opgesteld waarin wordt ingegaan op mogelijkheden om de harmonisatie in het toelatingsbeleid voor gewasbeschermingsmiddelen te versnellen. Hierin wordt aangekondigd dat er een tweede lijst van bestaande werkzame stoffen in behandeling wordt genomen ter beoordeling voor evt. plaatsing op de positieve lijst.
In dit document gaat de Commissie in op het feit dat het Europees Parlement en de Raad van Landbouw Ministers medio 2001 nader moeten worden geïnformeerd over de voortgang van de richtlijn 91/414/EEG. Er wordt een aanzet gegeven hoe de werkzaamheden voor de volgende lijsten worden georganiseerd. Het is de bedoeling, dat de toelatingshouders uiterlijk medio 2001 aangeven welke bestaande werkzame stoffen zij niet meer willen verdedigen. Bestaande werkzame stoffen, die niet meer verdedigd worden mogen in principe niet langer dan medio 2003 gebruikt worden. Belangrijke werkzame stofdossiers, die door de dossierindieners volledig verdedigd worden, maar waarbij enkele onderzoeksgegevens nog worden ingeleverd na medio 2003, kunnen nog een aantal jaren langer toegelaten blijven in de Lid Staten. Nederland voorziet op basis van de afspraken in de bestuursovereenkomst in een sneller beoordelingstraject.
Er worden uitzonderingen overwogen voor de problematiek van de kleine toepassingen. De betreffende verordening is nog niet door de Commissie vastgesteld (september 1999).
De studie over de vrijwillige wederzijdse erkenning van gewasbeschermingsmiddelen voor kleine toepassingen is in 1998 aangevangen en wordt in 1999 afgerond.

versnelde integrale herbeoordeling

De besluitvorming over de eerste tranche van vijf stoffen is afgerond. De toelatingen op basis van diuron en chloridazon zijn beëindigd en carbofuran sterk beperkt. De toelatingen op basis van dicamba voldoen aan de milieucriteria. Alle toepassingen op basis van propoxur worden per 1 april 2000 beëindigd met uitzondering van de toepassing op kamerplanten.

De vervroegde herbeoordeling van de tweede tranche van vijf stoffen is in uitvoering. De toelatingen van de middelen op basis van lenacil vervallen per 1 december 1999 en voor dichloorprop-P en azinfos-methyl per 1 oktober 1999. Voor toelatingen van middelen op basis van 2,4-D en carbendazim wordt besluitvorming in de loop van 1999 verwacht. De herbeoordeling voor de derde tranche is inmiddels in volle gang.

receptuur-systeem dichloorvos

Op 15 januari 1997 is het receptuursysteem voor gewasbeschermingsmiddelen op basis van dichloorvos in werking getreden. Aan dit systeem ligt een beroep van de betrokken toelatingshouders in samenwerking met Agrodis en LTO-Nederland op "landbouwkundige onmisbaarheid" ten grondslag. (art. 8, eerste lid, Besluit milieutoelatingseisen bestrijdingsmiddelen). In 1998 zijn 926 recepten afgegeven door de (districtsbureau's van de) Plantenziektenkundige Dienst. In 1997 waren dat 1.075 recepten. Uitgaande van de afgegeven recepten is in 1998 ca. 15% minder dichloorvos verkocht dan in 1997. Eind 1998 heeft het CTB besloten de toelating van dichloorvos onder receptuur te verlengen tot 1 januari 2000. In 1998 is door het IKC-Landbouw een beleidsmatige evaluatie uitgevoerd, met als doel de perspectieven van gecontroleerde distributie en/of receptuursystemen te onderzoeken. De algemene conclusie is dat receptuursystemen waardevol zijn voor maatwerk in het toelatingsbeleid[3].

drifttabel

In 1998 is de aangepaste drifttabel van kracht gegaan. Deze tabel is ingekaderd binnen de ministeriele regeling uitvoering milieu-toelatingseisen bestrijdingsmiddelen. Het betreft een interim regeling tot eind 1999.

3.4 Effectief pakket gewasbeschermingsmiddelen

actie programma effectief middelen pakket

De beschikbaarheid van een effectief middelenpakket[4]. wordt in het MJPG genoemd als één van de randvoorwaarden voor het realiseren van de verschillende doelstellingen. Door de herbeoordeling van toelatingen van gewasbeschermingsmiddelen door het CTB zullen de komende jaren echter belangrijke toepassingen verdwijnen. Dit blijkt o.a. uit onderzoek van de Plantenziektenkundige Dienst.

Het Nederlandse toelatingsbeleid ligt voor een belangrijk deel vast in de Bestrijdingsmiddelenwet, die gebaseerd is op communautaire voorschriften (Richtlijn (EG) 91/414.) Aan deze situatie zal niet worden getornd. Het kan echter wel mogelijk zijn om de ongewenste gevolgen van het toelatingsbeleid te beperken binnen de huidige wetgeving. Maar de materie is complex en er zijn een groot aantal partijen bij betrokken, met vaak verschillende belangen. Daarom bleek een integrale aanpak noodzakelijk.

In 1998 is het gezamenlijke actieprogramma "Effectief middelen pakket" gestart. Dit actieprogramma kwam slechts moeizaam van start. Het actieprogramma wordt aangestuurd door de interdepartementale Stuurgroep Gewasbeschermingsbeleid (SGB) en het Coördinerend Uitvoerend Orgaan (CUO). Het doel is te komen tot een gezamenlijke aanpak die moet leiden tot het behoud van een effectief middelenpakket

In 1998 zijn 35 onderwerpen benoemd die kunnen bijdragen aan het behoud van een effectief middelenpakket. Voor de uitvoering van die onderwerpen is een prioriteitsstelling vastgesteld. De onderwerpen waarvan wordt verwacht dat zij het meest bijdragen aan een effectief middelenpakket hebben de hoogste prioriteit. Een overzicht van deze prioritaire onderwerpen, de korte inhoud en de stand van zaken per 31 december 1998 staan in tabel 4. Daarnaast

[3] Inmiddels heeft op 13 mei 1999 het College van Beroep voor het Bedrijfsleven echter bepaald dat op grond van het Besluit milieu-toelatingseisen bestrijdingsmiddelen, het landbouwkundig onmisbaar zijn geen basis vormt om bestrijdingsmiddelen toe te laten. Daarop is de toelating van dichloorvos ingetrokken.

[4] Onder een effectief middelenpakket wordt verstaan: chemische en niet-chemische maatregelen om ziekten, plagen en onkruiden te beheersen in de land- en tuinbouw. Waarbij de economische haalbaarheid een randvoorwaarde is.

worden ook de onderwerpen uitgevoerd die beperkter zullen bijdragen aan een effectief middelenpakket. De verwachting is dat geen van de onderwerpen sec, ook niet de prioritaire, dé oplossing van de problematiek biedt.

Eind 1998 waren overeenkomstig de planning nog geen concrete resultaten van het actieprogramma beschikbaar. De voortgang en de resultaten van het actieprogramma worden besproken in het SGB en het CUO. Via het MJPG Magazine (een uitgave van de Kerngroep MJPG) wordt bredere bekendheid gegeven aan het actieprogramma.

commissie glastuinbouw

Dit project, onder voorzitterschap van de heer Alders, beoogt het illegaal gebruik van gewasbeschermingsmiddelen in de glastuinbouw te verminderen. Daartoe zijn vijf deelprojecten geformuleerd. Deze spitsen zich toe op (de toelating van) biologische middelen, verruiming van het toepassingsgebied van gewasbeschermingsmiddelen (extrapolatie), gecontroleerde distributie, verbetering handhaving en vermindering van de toepassingsnoodzaak van chemische gewasbeschermingsmiddelen (afhankelijkheid).

TABEL 4. OVERZICHT VAN DE PRIORITAIRE ONDERWERPEN VAN HET ACTIEPROGRAMMA EFFECTIEF MIDDELENPAKKET

Onderwerp	Door	Korte inhoud	Stand van zaken
Benutting ruimte Bestrijdingsmiddelenwet door CTB	LNV	De Bestrijdingsmiddelenwet voorziet in kaders voor de beoordeling van de toelaatbaarheid van gewasbeschermingsmiddelen, nader uitgewerkt in het Besluit Milieutoelatingseisen bestrijdingsmiddelen. Nagegaan wordt of de ruimte die de wet- en regelgeving geeft maximaal wordt benut.	Conform de planning is door het CTB een discussienotitie opgesteld.
Landbouwkundige onmisbaarheid	LNV VROM	De voorziening van landbouwkundige onmisbaarheid in relatie tot de overschrijding van de milieucriteria loopt tot en met het jaar 2000. Onderzocht wordt of het wenselijk is dat na 2000 een dergelijke voorziening beschikbaar is.	Conform de planning is door LNV een notitie opgesteld. Deze ligt voor bij SGB voor besluitvorming.
Gebruik onder voorwaarden/receptuur.	LNV	In de bestuursovereenkomst uitvoering MJPG wordt in relatie met kanalisatie gesproken over het mogelijk handhaven van bepaalde toepassingen die vooralsnog 'onmisbaar'worden geacht onder aanvullende voorwaarden, bijvoorbeeld receptuur.	Sinds 1997 is het receptuursysteem dichloorvos in werking. In 1998 is dit systeem beleidsmatig geëvalueerd. De algemene conclusie is dat receptuursystemen waardevol zijn voor maatwerk in het toelatingsbeleid.
Toepassen certificeren in toelatingsbeleid.	LNV	Verschillende certificeringssystemen zijn in ontwikkeling. Zij garanderen dat de aangesloten bedrijven een meer milieuvriendelijke productiewijze hanteren. Bezien wordt in hoeverre het toelatingsbeleid rekening kan houden met gecertificeerde bedrijven, waaraan bepaalde voorwaarden voor de teelt en productiewijze worden gesteld.	Conform de planning is de eerste concept rapportage gereed.
Differentiatie normstelling.	LNV	Bezien wordt of differentiatie van normstelling voor oppervlaktewater naar typen waterlopen mogelijk en wenselijk is.	Het SC-DLO en de PD hebben een onderzoeksopdracht uitgevoerd t.b.v. de wetenschappelijke uitwerking en onderbouwing. De resultaten zijn gepubliceerd in twee rapporten.
Wettelijk gebruiksvoorschrift.	CTB/PD	De gebruiksvoorschriften voor bestrijdingsmiddelen zijn steeds preciezer en daarom limitatiever geworden, mede t.b.v. een adequate bescherming van mens en milieu. Nagegaan wordt of de voorschriften een breder karakter kunnen krijgen, met waarborgen van een adequate bescherming van mens en milieu en van handhaving en controle.	Start is gepland in begin 1999.
Border cases/low risk pesticides	LNV	Voor bepaalde middelen is onduidelijk of ze onder de Bestrijdingsmiddelenwet vallen of er onder zouden moeten vallen (Bordercases). Voor deze middelen dienen betere definities te komen om vast te stellen of ze onder richtlijn EU 91/414 vallen. Daarnaast zijn er middelen waarvan de risico's zeer laag moeten worden geacht. Voor deze middelen zou een verplichte procedure kunnen gelden door middel van wijziging van de richtlijn. Nagegaan wordt wat de mogelijkheden zijn voor border case en low risk pesticides	Conform planning is een eerste nadere inventarisatie van de problematiek uitgevoerd.
Monitoring breedte middelenpakket	PD	Het beschikbare middelenpakket kan al dan niet voldoende effectief zijn voor een bepaalde teelt. Voor het beoordelen van het beschikbare middelenpakket dient een methodiek te worden ontwikkeld.	De PD heeft een methodiek ontwikkeld. Deze methodiek wordt getest op bruikbaarheid.
Stimuleren toelating biologische bestrijdingsmiddelen	LNV	Microbiologische bestrijdingsmiddelen komen langzaam beschikbaar. Voor een deel is dat te verklaren door de dossiereisen die bij een toelating worden gesteld. Door het CTB worden initiatieven genomen om de dossiereisen niet onnodig zwaar te maken en de aanvraagprocedure te begeleiden en te versnellen.	De PD inventariseert de bestaande microbiologische bestrijdingsmiddelen die kansrijk kunnen zijn voor de Nederlandse markt. Voorts is spoedige afronding te verwachten van de ontwikkeling van geharmoniseerde dossiereisen binnen de EU.
Derdenuitbreiding	LTO	Derden (bijvoorbeeld landbouworganisaties) kunnen op basis van de Bestrijdingsmiddelenwet binnen bepaalde randvoorwaarden een uitbreiding van een toelating aanvragen. Om de randvoorwaarden scherp te krijgen wordt proefondervindelijk naar de aanvraag van een derdenuitbreiding toegewerkt.	Een concept-aanvraag is gereed. De aansprakelijkheid is een knelpunt. De toets aan de randvoorwaarden heeft nog niet plaatsgevonden omdat de concept aanvraag nog niet is ingediend bij het CTB.

3.5 Controle en handhaving

AID

In 1998 heeft de AID **10.399 controles** uitgevoerd naar de handel in, het gebruik van en de opslag van bestrijdingsmiddelen. Daarbij zijn tevens aspecten betrokken als spuitlicenties, keuring van spuitapparatuur en de toepassing van bestrijdingsmiddelen door middel van een vliegtuig. Daarbij zijn in totaal **775 overtredingen** vastgesteld. Als gevolg van de nasleep van de varkenspestmaatregelen en de herstructurering van de varkenshouderij kon de voorgenomen mensinzet niet geheel worden gerealiseerd. Om de effectiviteit van de beschikbare menskracht te kunnen verhogen, vond in diverse projecten samenwerking plaats met de regionale politie en de waterkwaliteitsbeheerders.

Het hoofdthema van de controleaanpak vormde de controle op het illegaal gebruik van bestrijdingsmiddelen. De aandacht was daarbij vooral gericht op milieukritische toepassingen zoals de receptuurregeling voor dichloorvos. De AID stelde daarbij vast dat het middel zonder recept zowel in de voedingstuinbouw als in de snijbloementeelt werd aangewend en ook buiten de registratie voor MBT en MPS werd gehouden. Opslag van dichloorvos vond meestal buiten de bewaarplaats plaats. In een aantal strafzaken leidde dit inmiddels tot het opleggen van een geldboete door de economische politierechter.

Een onderzoek naar een omvangrijke handel in zogenaamde ‘biologische middelen’ deed veel stof opwaaien. De roep vanuit het tuinbouwbedrijfsleven om een uitzonderingspositie te scheppen voor deze middelen wordt steeds luider.

Als gevolg van de uitzonderlijk natte weersomstandigheden is ook extra aandacht besteed aan het gebruik van fungiciden tegen Phytophthora infestans in de teelt van aardappelen. Ruim 100 akkerbouwers werd proces-verbaal aangezegd voornamelijk vanwege het gebruik van deze middelen door middel van een vliegtuig. De daartoe ingediende verzoeken om een ontheffing waren afgewezen.

In samenwerking met het waterschap zijn in de bollenstreek onderzoeken ingesteld in het kader van de Verordening mestvrije, teeltvrije en gewasbeschermingvrije zone bloembollengrond. Doel hiervan is om emissie naar het oppervlaktewater te voorkomen. Overtreding van deze regeling kan vrijwel uitsluitend op heterdaad worden vastgesteld. Dit leverde desondanks processen-verbaal op wegens het bestrijden van onkruiden op spuitvrije zones waarbij, in enkele gevallen, ook de sloottaluds rijkelijk waren meegenomen.

Het nalevingsniveau voor wat betreft het gebruik van grondontsmettings-middelen is positief. Ook de regelingen ten aanzien van spuitlicenties en de keuring van spuitapparatuur blijken, met uitzondering van de veehouderijsector, in het algemeen behoorlijk te worden nageleefd. De AID participeert voorts in het project van de Commissie Alders teneinde het illegaal gebruik van bestrijdingsmiddelen in de glastuinbouw verder te kunnen terugdringen. Ondanks alle geleverde inspanningen baart dit controle-item de nodige zorg. Vooral wanneer bedrijfseconomische omstandigheden daartoe aanleiding geven, bestaat de neiging om de teelt te ‘redden’ door middelen in te zetten die hiervoor niet zijn toegelaten.

CIW-bestrijdings-middelen rapportage

De Commissie Integraal Waterbeheer (CIW) concludeert in haar onlangs verschenen ‘Bestrijdingsmiddelenrapportage’ over de periode 1992 tot en met 1996 dat de verontreiniging van het oppervlaktewater met bestrijdingsmiddelen nog steeds een ernstig probleem vormt. De waterkwaliteit is in de periode van 1992 tot en met 1996 nauwelijks verbeterd. Wel komen er minder vaak normoverschrijdingen voor verschillende bestrijdingsmiddelen in hetzelfde oppervlaktewater voor. Vanaf 1996 zijn verschillende emissiebeperkende maatregelen genomen om waterkwaliteit te verbeteren. Dit, vooral in de

glastuinbouw, bloembollenteelt en boomkwekerij, waar veel bestrijdingsmiddelen worden gebruikt, en bij de onkruidbestrijding door gemeenten.

3.6 Richtlijnen gebruik en emissie

regulering grondontsmettingsmiddelen

In 1998 bedroeg het aantal verstrekte vergunningen 2414 (3.326 in 1997). Het ontsmette areaal was 5658 ha (8.777 in 1997). Van dit areaal heeft 41% betrekking op akkerbouwgewassen en 35% op bloembolgewassen.

arboconvenant

Rijksoverheid en landbouwbedrijfsleven hebben in juli 1994 een arboconvenant ondertekend over het bevorderen van veiligheid, gezondheid en welzijn op de agrarische werkplek. Een onderdeel hiervan is dat er publicatiebladen worden ontwikkeld over het werken met gewasbeschermingsmiddelen.
Naast de al bestaande bladen voor de sectoren eetbare paddestoelen, veehouderij, akkerbouw en vollegrondsgroenten is in 1998 een publicatieblad voor de boomkwekerij afgerond. Het publicatieblad over grondontsmettingsmiddelen is nagenoeg gereed. Het bloembollenblad is inmiddels heruitgegeven, de glastuinbouw volgt.

keuring spuitapparatuur

Van de 3136 gekeurde veldspuiten werden er 1811 in één keer goedgekeurd en 1311 na reparatie, 14 veldspuiten werden afgekeurd. Het aantal keuringsstations voor veldspuiten bedroeg 130. In 1998 zijn 165 boomgaardspuiten gekeurd, 133 waren in één keer goed en 32 moesten eerst worden gerepareerd. Er zijn 9 erkende keuringsstations voor boomgaardspuiten. Het wachten is op een verordening die de periodieke keuring van boomgaardspuiten verplicht stelt.

Lozingenbesluit open-teelten en veehouderij

Het ontwerp Lozingenbesluit open teelt en veehouderij is in januari 1999 voorgepubliceerd t.b.v. de inspraak. Het besluit verplicht goede landbouwpraktijk langs het oppervlaktewater. Het besluit beoogt een sanering van diverse agrarische afvalwaterlozingen en 90% reductie van de verwaaiing van bestrijdingsmiddelen. Dit laatste door een combinatie van netjes werken, emissie- arme techniek en teeltvrije zones. De maatregelen bouwen voort op afspraken van waterschappen, provincies en regionale landbouworganisaties (Parel, Kristal). Na advies van de Raad van State en Notificatie zal het Lozingenbesluit voor het teeltseizoen 2000 in werking treden.

3.7 Fytosanitaire activiteiten

import

Bij importcontroles zijn in 1998 16 verschillende quarantaine organismen onderschept. Deze Q-organismen zijn ofwel uitgeroeid door vernietiging of teruggestuurd naar het land van herkomst met het plantmateriaal waarop ze werden aangetroffen. Daarnaast zijn in de (risicovolle) periode na import en gedurende de teelt nog eens 5 verschillende quarantaine organismen gevonden en uitgeroeid op totaal 21 bedrijven. Drie van deze organismen (op 11 bedrijven) zijn uitgeroeid door chemische bestrijding. In de overige gevallen is uitroeiing bewerkstelligd door een combinatie van vernietigen van (mogelijk) besmet plantenmateriaal en een quarantaineperiode.

bruinrot

Ook in 1998 is het beleid gecontinueerd om door stringente maatregelen de verspreiding van de bacterie *Ralstonia solanacearum (Pseudomonas solanacearum),* de veroorzaker van bruinrot in aardappel en tomaat, te voorkomen en besmettingen te elimineren. Bij de aanpak wordt met name gelet op de verspreiding via besmet oppervlaktewater en pootgoed. In 1998 is al het pootgoed van aardappelen dat in het verkeer is gebracht getoetst op de bacterie en is beregening met water waarin de bacterie is aangetroffen verboden.

In 1998 is de bruinrot bacterie vooral aangetroffen in de fabrieksaardappelteelt. In totaal zijn 108 bedrijven met fabrieksaardappelteelt besmet bevonden.

Daarnaast is op 2 bedrijven met pootaardappelteelt een besmetting met de bacterie geconstateerd. Wat de oorzaak van de besmettingen is geweest, is onduidelijk. Wel is een aantal factoren geïdentificeerd die mogelijk tot de besmettingen hebben geleid.

Door de ministerraad is in 1998 de EU richtlijn voor de bestrijding van *P. solanacearum* aangenomen. De Lidstaten krijgen een jaar de tijd om deze richtlijn te implementeren. Medio 1999 zal deze dan in de hele EU in werking zijn getreden.

verzekerings-systeem Potatopol

In het verzekeringsjaar 1998 (dat loopt van 1 mei 1998 tot en met 30 april 1999) hebben rond de 5100 bedrijven deelgenomen aan het verzekeringssysteem Potatopol (de Onderlinge Waarborg Verzekering voor schade door bruin- en/of ringrot in aardappelen). In totaal wordt voor dit verzekeringsjaar aan 180 aangesloten bedrijven 7,2 miljoen gulden uitgekeerd voor de geleden schade.

Q-organismen

In 1998 is voor de uitroeiing van *Thrips palmi* op basis van artikel 16a van de Bestrijdingsmiddelenwet *2 keer* ontheffing verkregen voor het gebruik van dichloorvos.

De systematiek van opsporing van schadelijke organismen is in 1998 verbeterd en wordt in 1999 toegepast. Doel is zo snel mogelijk na introductie het organisme te vinden. Ook op bedrijven waar eindproducten geteeld worden zal opsporing plaatsvinden.

International Standards for Phytosanitary Measures

Bij de herziening van de International Plant Protection Convention (IPPC) was één van de belangrijkste wijzigingen dat de fytosanitaire maatregelen die de aangesloten landen treffen, geharmoniseerd zouden worden. Daartoe worden “International Standards for Phytosanitary Measures” (ISPM) ontwikkeld. In dit verslagjaar zijn twee ISPM’s vastgesteld. Het betreft “Pest status” en “Pest eradication”. De verwachting is dat deze standaards die in FAO verband worden vastgesteld, op den duur mondiaal maatgevend zullen worden. In “Pest Status” wordt aangegeven hoe de status van een organisme in een gebied vastgesteld wordt. In “Pest eradication” wordt op hoofdlijnen beschreven hoe een organisme uitgeroeid dient te worden. De ISPM’s voor “Pest free places of production” en “Inspection methodology” zijn in voorbereiding. In Nederland vindt implementatie van deze standaarden momenteel plaats.

evaluatie wering

In 1998 is de effectiviteit van de weringsactiviteiten door de PD geëvalueerd. Uit de evaluatie kwam naar voren dat wering het meest effectief verbeterd kan worden door te bevorderen dat de teelt in het land van productie meer fytosanitaire garanties biedt. Gezien de ontwikkeling dat veel importeurs (met name in de glastuinbouw) de productie in derde landen in eigen beheer hebben of daar nauwe contacten hebben is te verwachten dat dit steeds meer zal gebeuren.

3.8 Onderzoek, voorlichting, onderwijs en subsidies

onderzoek

In 1998 is een drietal nieuwe onderzoeksprogramma’s geïnitieerd, te weten:

1. Beheersing en bestrijding van onkruiden;
2. Emissies, emissiereducerende methoden en milieurisico’s van gewasbeschermingsmiddelen;
3. Ecologisering van plantaardige productiesystemen in de akkerbouw en vollegrondsgroenteteelt (binnen dit programma wordt ondermeer onderzoek verricht aan ziekten en plagen en onkruidbeheersing).

Tevens is een ex ante evaluatie getoetst of de geformuleerde onderzoeksprogramma’s voldoen aan de door LNV opgestelde onderzoeksprioriteiten. De onderzoeksprogramma’s zijn per 1 januari 1999 gestart.
In de eerste twee programma’s werken DLO en het praktijkonderzoek nauw samen.

voorlichting

In 1998 is LTO Nederland een project 'Communicatie 1998-2000 Bestuursovereenkomst Uitvoering MJP-G' gestart. In dit project is gekozen voor een sectorspecifieke benadering van de voorlichting. Daarnaast wordt ook aan een aantal thema's aandacht besteed, zoals geïntegreerde gewasbescherming, emissie, milieueffecten van gewasbeschermingsmiddelen en arbeidsbescherming. Speerpunt is de samenwerking met andere projecten om zo de verspreiding van resultaten van regionale en sectorale projecten naar boeren en tuinders buiten het eigenlijke project extra te stimuleren. Hiertoe zal onder andere een nieuwsbrief worden uitgegeven (Project InZicht).
Enkele producten uit 1998 zijn: milieubelastingskaarten voor 5 plaag/ziekte-gewas-combinaties; een studiedag Phytophthora (i.s.m. de sector) die de aanzet is geweest tot het Masterplan Phytophthora; ondersteuning van spuitdemonstraties; een persbijeenkomst, persberichten, artikelen en een folder over de verlenging van de spuitlicenties. Ten behoeve van het Project Gewasbescherming Glastuinbouw wordt een nieuwsbrief uitgebracht. Daarnaast is met een groot aantal projecten waaronder BoerenSloot, Onkruidbestrijding in de maïsteelt, Teelstrategiën Vollegrondsgroenteteelt, Signatuur, Geïntegreerde bestrijding in de boomteelt, Masterplan Phytophthora en MLHD-project nauw samengewerkt.
In 1998 is ook een start gemaakt met de Doelbereikingsmeting onder boeren en tuinders waarvan de resultaten medio 1999 worden verwacht. Voor 1999 staan diverse producten gericht op de Phytophthoraproblematiek op stapel, alsmede een studiedag voor projecten en een internetsite (www.gewasbescherming.nl) gewijd aan gewasbescherming.

In opdracht van LNV zijn door de DLV voorlichtingsprojecten verzorgd over emissie, afhankelijkheid, geleidebestrijding en spuittechnieken. Hierbij zijn de volgende signalen naar voren gekomen:

- geleidebestrijding en noodzaak breedte middelenpakket;
- grote verschillen in milieubelasting per bedrijf;
- op praktijkschool toetsen van vangtechnieken om plagen te voorkomen.

spuitlicenties

In 1998 hebben 7.083 personen een licentie verkregen in het kader van het besluit "Vakkennis en vakbekwaamheidseisen bestrijdingsmiddelen". 218 licenties werden afgegeven voor distribueren, 1.333 voor bedrijfsvoeren en 5.532 voor uitvoeren. Sinds het inwerking treden van het besluit (1996) zijn in totaal 75.517 licenties afgegeven. Het CUO beijvert zich om bij ernstige en herhaalde overtreders de licentie te kunnen intrekken, maar juridische stappen hiervoor zijn nog niet gezet.

demo-gelden

In 1998 is in het kader van de 'Subsidieregeling demonstratieprojecten markt en concurrentiekracht'(kwaliteitsprogramma biologische landbouw) aan 33 projecten subsidie toegekend. Hiervan hadden 17 projecten relatie met de MJP-G. Aan deze projecten is voor ruim 6 miljoen gulden aan subsidie toegekend. Twee belangrijke projecten waaraan een groot deel van de subsidie toegekend is, zijn: "Kwaliteitsproject Akkerbouw-Certificering op bedrijfsniveau en Combizorg boomteelt".

VAMIL

In 1998 is voor bijna 35 miljoen gulden (43 miljoen in 1997) aan investeringen aangemeld voor de Regeling Vervroegde Afschrijving Milieu-investeringen (VAMIL). Dit bedrag is het deel dat betrekking heeft op investeringen voor bedrijfsmiddelen voor de reductie of de vervanging van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. De belangrijkste investeringen die binnen het bedrag van 35 miljoen gulden vallen zijn: spuitapparatuur, lucht-, vloeistofmengselinstallaties en watercirculatiesystemen.

De VAMIL-afschrijvingen voor de Groen Label Kas die in 1998 voor het eerst plaatsvonden zijn overigens niet bij dit bedrag inbegrepen. Dit komt omdat het tot dusver moeilijk is vast te stellen wat de bijdrage van de Groen Label Kas aan een verminderd gebruik of vervanging van gewasbeschermingsmiddelen is. Een zekere bijdrage hieraan valt te verwachten omdat binnen het vaste (verplichte) deel van de groenlabelkas voorzover mogelijk biologische gewasbescherming

wordt toegepast en de tuinder registreert conform een erkende systematiek bijvoorbeeld de MPS of MBT. Verder is het mogelijk in het flexibele (aanvullende) deel punten te scoren met behulp van onder andere gewasbeschermingsopties. In 1998 is voor ruim 32 miljoen gulden geïnvesteerd in de Groen Label Kas.

3.9 Marktprikkels

In diverse sectoren wordt geteeld volgens richtlijnen die beperkingen opleggen bij het gebruik van o.a. gewasbeschermingsmiddelen. Producten geteeld volgens deze richtlijnen krijgen een milieukeurmerk. De consument kan daardoor een bewuste keuze maken voor een product dat met weinig milieubelasting is geteeld. Hieronder volgen een aantal ontwikkelingen uit 1998 van enkele belangrijke keurmerken.

Milieu Project Sierteelt (MPS)

Milieu Project Sierteelt (MPS) telde in 1998 3027 registrerende deelnemers. Samen zijn zij goed voor zo'n zestig procent van de aanvoer op de Nederlandse bloemenveilingen. Zij vertegenwoordigen een areaal van 4.428 ha bedekte teelt en 5.119 ha open teelt.
In 1998 heeft MPS haar werkterrein verbreed. Vele boomkwekers en bloembollentelers sloten zich aan bij MPS. Daarnaast heeft MPS concrete plannen om haar deuren te openen voor telers van uitgangsmateriaal. Zo wordt MPS steeds meer een zaak van de gehele keten. In het buitenland is MPS verder gegroeid naar de status van internationale milieustandaard. MPS is nu actief in 13 landen, zowel binnen- als buiten Europa. Deelname van buitenlandse kwekers is essentieel voor een jaarrondassortiment van MPS-producten en dus voor het succes van MPS.

Milieubewuste Voedings-tuinbouw

In 1998 is de deelname aan de Milieubewuste Voedingstuinbouw in de meeste productgroepen constant gebleven. Van het areaal glasgroenten werd circa 75% geteeld volgens de richtlijnen van Stichting MBT; bij fruit ging het naar schatting om 55%; bij paddestoelen en vollegrondsgroenten om respectievelijk 50 en 25%. Er zijn inmiddels MBT-richtlijnen voor alle groenten en fruit die in Nederland worden geteeld. De richtlijnen voor gewasbescherming hebben betrekking op de toepassing van niet-chemische methoden (zoals inzet van natuurlijke vijanden, bedrijfshygiëne en mechanische onkruidbestrijding), op vermindering van het volume, op vermindering van de emissie (bijvoorbeeld door teeltvrije zones en windschermen) en op de keuze van minder milieubelastende middelen. De richtlijnen voor registratie en teelt hebben niet alleen betrekking op gewasbescherming, maar ook op bemesting, energie, water en afval.
De (externe) controle op de naleving van de richtlijnen werd in 1998 verder geoptimaliseerd. Bij vrijwel alle deelnemers werd een bedrijfscontrole uitgevoerd en bij circa 30% werd een monster genomen ter controle van het middelengebruik.
Verder is Stichting MBT gestart met voorbereidingen voor uitvoering van de Uniforme Milieu Registratie in het kader van het Convenant Glastuinbouw en Milieu. Stichting MBT is certificaathouder van de "milieukeur" namens een groep fruittelers en een groep glasgroententelers.

Milieukeur

In 1998 was het aangemelde areaal ongeveer gelijk aan dat van 1997, ca. 2200 ha. Er werden minder aardappels geteeld onder Milieukeur (van 1000 naar 670 ha.). De tarweteelt is daarentegen belangrijk toegenomen (van 350 naar 600 ha). De teelt van appels, peren, uien en gerst is nagenoeg gelijk gebleven. Nieuw in 1998 is de teelt van aardbeien onder Milieukeur. Ook heeft de eerste varkenshouder zich aangemeld. Voor 1999 wordt een fors areaal aan vollegrondsgroenten verwacht en zal het areaal aardbeien zich belangrijk uitbreiden.
In 1998 is voor een aantal productgroepen onderzocht hoe de milieubelasting van de Milieukeurteelt zich verhoudt tot de gangbare teelt.
Bij aardappels is het gemiddeld bestrijdingsmiddelengebruik ca. 3,5 kg a.s. per ha. Het fungicidegebruik bedraagt ca. 2,5 kg per ha, het herbicidegebruik ca. 0,1

kg per ha. Meer dan de helft van de Milieukeurtelers gebruikt geen herbiciden en ongeveer 10% gebruikt geen insecticiden. Shirlan is verreweg de belangrijkste fungicide.
De milieubelasting vanwege bestrijdingsmiddelen, uitgedrukt in milieubelastingspunten, is ongeveer 98% lager dan in de gangbare landbouw. Bij fungiciden is de winst het hoogst, bijna 99% en bij herbiciden is de milieuwinst het laagst, iets meer dan 96%. De opbrengst is vergelijkbaar met de gangbare aardappelteelt en er blijkt geen correlatie te bestaan tussen opbrengst en milieubelasting.
Bij appels en peren is het bestrijdingsmiddelengebruik ca. 18,5 kg a.s. per ha. Het fungicidengebruik is ca. 50% lager dan in de gangbare fruitteelt. Het gebruik van insecticiden en herbiciden is ca. 35% lager dan in de gangbare fruitteelt. De milieuwinst van het Milieukeurbestrijdingsmiddelenpakket, uitgedrukt in milieubelastingspunten bedraagt bijna 80%. Drie jaar Milieukeurteelt laat een duidelijk leereffect zien bij de telers. Het gebruik van met name fungiciden is aanzienlijk verminderd. Het gebruik van biologische bestrijding is belangrijk toegenomen. Er zijn geen aanwijzingen gevonden dat Milieukeurteelt leidt tot een lagere productie of een hoger risico op plagen.

3.10 Activiteiten en ontwikkelingen in de sectoren

Aan de bestuursovereenkomst MJP-G wordt in de sectoren uitvoering gegeven door sectorgroepen. In deze paragraaf beschrijven we per sector de belangrijkste ontwikkelingen.

boomteelt

Het project geïntegreerde bestrijding in de Boomteelt is succesvol afgerond en de deelnemers aan het project hebben aangegeven met geïntegreerde bestrijding verder te willen gaan. Over een nieuw project met betrekking tot geïntegreerde bestrijding wordt reeds nagedacht. Dit nieuwe project zou zich met name moeten gaan richten op toeleveranciers van gewasbeschermingsproducten en hen te stimuleren om geïntegreerde bestrijding te gaan adviseren. In 1998 zijn twee nieuwe projecten van start gegaan: aaltjemanagement in de vaste plantenteelt en geïntegreerde bestrijding in de vruchtbomenteelt. Beide projecten zijn succesvol van start gegaan en de eerste voorzichtige resultaten beginnen zichtbaar te worden. De projecten lopen door tot 2001. Het project combizorg is in 1998 door de NBvB geïnitieerd en in het voorjaar van 1999 officieel van start gegaan. Het doel van het project is bedrijven te certificeren op het gebied van productkwaliteit, milieu (w.o. gewasbescherming, bemesting, afval, water en energie) en arbozaken. In 1999 is gestart met de definitieve invulling van het keurmerk om zo te komen tot de certificering van de eerste bedrijven. In 2001 moeten ongeveer 100 kwekers het keurmerk hebben behaald.

Tevens is er in 1998 gewerkt aan een verplichte keuring voor basis spuitapparatuur. Er is onderzoek uitgevoerd naar de emissiebeperking bij het gebruik van opwaartse spuitapparatuur in de laanbomenteelt. Uit het onderzoek is gebleken dat de driftpercentages in de laanbomenteelt aanzienlijk lager zijn dan oorspronkelijk werd aangenomen in de drifttabellen.

In de boomkwekerijsector zijn initiatieven ondernomen om de toelating van middelen te bevorderen via de procedure van ‘derden toelating’ en het fonds ‘kleine toepassingen’. De mogelijkheden tot een ‘derden toelating’ wordt nog verder onderzocht met name op het vlak van aansprakelijkheid.

In 1998 is gestart met de uitwerking van specifieke normen voor MPS in de boomkwekerij. Binnen de NBvB wordt de biologische teelt van boomkwekerijproducten aangepakt en wordt aan een projectvoorstel gewerkt. Hierin wordt kennis/informatie uitwisseling tussen biologische telers en verdergaande ondersteuning van de biologische teelt voorbereid.

akkerbouw

De phytophthoradruk in de aardappelteelt heeft in 1998 een ongekende hoogte bereikt. In 1997 is reeds door het bedrijfsleven gestart met het voorbereiden van

een actieprogramma om deze ziekte beter beheersbaar te maken. In het voorjaar van 1998 heeft een symposium plaatsgevonden om de situatie rondom de ziekte te inventariseren. De knelpunten zijn vervolgens uitgewerkt in het Masterplan Phytophthora. Het CUO heeft zich beijverd om het Masterplan te verbreden en versterken. Speerpunten uit het Masterplan vormen:

- de waarschuwingssystemen (per pc, fax, telefoon);
- de afvalhopen campagne (met landelijke verordening, een meldsysteem voor onafgedekte afvalhopen, aandacht voor volkstuinders);
- de kennislacunes (teelt onder plastic en öosporen);
- de gewasbeschermingsmiddelen en de bestrijdingsstrategie (beschikbare middelen, nieuwe middelen, werkzaamheid middelen, goede benutting middelen);
- de rassen en rassenkeuze (beschikbare rassen toetsen op resistentie, nieuwe rassen ontwikkelen, introduceren resistente rassen op de markt);
- studiegroepen, demonstraties nieuwe teelttechnieken, communicatie.

Met ingang van het teeltseizoen 1999 is dit Masterplan actief. Naar verwachting zal in 2000 een verordening worden uitgewerkt die de bestrijding van phytophthorahaarden verplicht stelt.
Tevens lopen er in de akkerbouw talloze initiatieven om het gebruik, de emissie en de afhankelijkheid van gewasbeschermingsmiddelen te verminderen. Voorbeelden van voorlichtingsproducten vormen de milieubelastingskaarten voor Phytophthora en loofdoding. Belangrijke projecten zijn Loofdoding, GEWIS, BIOM (Biologische Omschakeling), Parel, Driftkikker en Sterproject. GEWIS en MLHD lopen in 1999 af. De ervaringen met deze systemen zijn erg goed. BIOM is van start gegaan. Parel en Driftkikker gaan op in Parel plus en de activiteiten rond het Lozingenbesluit Open Teelten en Veehouderij. Het Sterproject nadert zijn afronding.

vollegronds groenteteelt

Het draagvlak voor betere productiemethoden is groot binnen de sector en de Doelbereikingsmeting 1999 laat een snelle implementatie van betere technieken en methoden zien.

In 1998 zijn de projecten Teeltstrategieën en BIM (Bedrijfs Interne Milieuzorg) afgerond. De resultaten van BIM zijn niet zoals gehoopt werd bij de start van het project. De technische resultaten van het project Teeltstrategieën zijn goed. Knelpunten op het gebied van gewasbescherming zijn duidelijker geworden en oplossingsrichtingen worden in hoog tempo door de vollegrondsgroentetelers in de bedrijfsvoering gebruikt. Als er geleidebestrijding- en waarschuwingssystemen ontwikkeld zijn voor gewassen worden deze veelvuldig ingezet. De resultaten van Teeltstrategieën worden in 1999 verder verspreid in de vorm van teelttips via de gewasnieuwsbrieven van LTO Groeiservice.
De teelttechnische fase van het project Verbreding Geïntegreerde Vollegrondsgroenteteelt is eveneens afgerond. De economische resultaten worden in 1999 geëvalueerd. Ook dit project heeft veel inzichten gegeven. Deze worden voorlopig in nieuwe onderzoeksprojecten verwerkt. Als de economische resultaten uit het project bekend zijn, wordt de implementatie naar de praktijk ter hand genomen.
Ook het project BIOM is goed van start gegaan. Dit project beoogt telers handvatten te bieden om om te schakelen op de biologische bedrijfsvoering. Het totaal aantal deelnemers in 1998 was 111, waarvan 46 gangbare bedrijven met belangstelling voor omschakeling. De overige bedrijven zijn bestaande biologische bedrijven. Vanuit de veiling wereld worden de initiatieven ondersteund met afzetinitiatieven.
De ontwikkeling van GEWIS voor de vollegrondsgroenteteelt heeft door het niet toekennen van een subsidie vertraging opgelopen. Dit zelfde geldt voor de ontwikkeling van een Botrytiswaarschuwingssysteem in de aardbei. Een milieubelastingskaart voor de bestrijding van luis in kool is wel ontwikkeld en goed aangeslagen bij telers. Ook de eerste luisresistente ijsbergslarassen doen hun intrede in de praktijk. Daarnaast wordt veel geïnvesteerd in de mechanische onkruidbestrijding met vingerwieders etc.

bloembollen- en bolbloementeelt	Het verbruik van gewasbeschermingsmiddelen was in 1997 76 kg/ha actieve stof. Dit betekent een daling van 38% ten opzichte van de referentieperiode 1984-1988. De indicatieve taakstelling voor 1995 was 42%. Om het gebruik verder terug te dringen, de afhankelijkheid te verminderen en de emissie te beperken zijn in 1998 vele projecten uitgevoerd. De nadruk lag binnen het onderzoek en voorlichting op het waarschuwingssysteem Botrytis en het onderzoek naar geïntegreerde teelt. Op het proefbedrijf “de Noord” voldoen de verschillende bedrijfssystemen in grote lijnen aan de volume doelstelling voor 2000. In 1998 is het waarschuwingssysteem Botrytis voor Lelie beschikbaar gekomen. Daarnaast spelen de gewasbeschermingsregistratiegroepen een belangrijke rol. Uit de evaluatie van deze registratiegroepen is gebleken dat het gebruik van middelen (m.n. gewasbespuitingen) bij tulp verminderd is met 25%, bij lelie en hyacint met 17% en bij krokus met ruim 40%. Voor het maken van een Milieupraktijkplan hebben zich t/m 1998 230 ondernemers opgegeven en zijn er 10 studiegroepen gestart. In het project “Bollenteelt na 2000” zijn in 1998 24 bollenbedrijven gestart met geïntegreerd telen onder DLV-begeleiding volgens de methode die door de proefbedrijven ontwikkeld is.
fruitteelt	De bestrijding van schurft vraagt de grootste inzet van bestrijdingsmiddelen. In 1998 is het meetnet voor automatisch uitleesbare weerstations verder uitgebouwd. Daarnaast is gestart met een demoproject met het doel nieuwe perspectiefvolle bestrijdingsstrategieën tegen schurft te introduceren. Dit is mogelijk geworden omdat er in de afgelopen jaren nieuwe curatieve middelen zijn toegelaten. In 1998 zijn 20 ha schurft-resistente appels van het ras Santana aangeplant. Over de introductie in de markt is nog niets bekend omdat er nog nauwelijks appels van de dit ras beschikbaar zijn. 1998 was het derde en voorlopig laatste jaar van het demoproject introductie (agro) milieukeur voor appels en peren. Teelttechnisch kan worden vastgesteld dat de teelt volgens MK-normen leidt tot kwaliteitsfruit met behoud van productie, bij een aanzienlijk geringere milieubelasting. Markttechnisch moest worden geconstateerd dat het niet mogelijk is het MK-fruit tegen een hogere prijs af te zetten. In 1998 is een project gestart waarbij gezocht wordt naar mogelijkheden om in waterrijke gebieden met een slechte verkaveling de emissie naar het oppervlaktewater te verminderen.
veehouderij	Eén van de speerpuntprojecten van LTO-Nederland was de vermindering van de chemische onkruidbestrijding in maïs. In nauwe samenwerking met DLV is in 1998 dit voorlichtingsproject van start gegaan. In paragraaf 3.2 is hier nader op ingegaan.
glastuinbouw	In de sierteelt schakelt een toenemend aantal glastuinders om naar geïntegreerde gewasbescherming. Het project Signatuur (Sierteelt geïntegreerd natuurlijk) speelt daarbij mede een rol, al valt het aantal bedrijfsbezoeken en daarmee de voorlichtende rol van het project wel tegen. In de sierteelt hanteert zo’n 45 procent van de tuinders een biologische bestrijdingswijze. In de glasgroente past bijna 90 procent van de telers biologische bestrijding toe, zo blijkt uit de sectorresultaten Doelbereikingsmeting. Het gebruik van chemische middelen neemt af, (stuif)zwavel wordt daarentegen steeds meer ingezet. Uit de doelbereikingsmeting blijkt dat een derde van de siertelers onder glas zwavel toepast. In de glasgroente ligt dit percentage op ruim 40 procent. Zwavel kent verschillende (toelatings)statussen. Het in de glastuinbouw veel gebruikte pijpzwavel valt onder de uitzonderingen in de Bestrijdingsmiddelenwet en heeft geen toelating nodig, zodat het gebruik ervan apart kan worden meegenomen in de verbruikscijfers van gewasbeschermingsmiddelen. Aaltjes veroorzaken in toenemende mate problemen, zowel in de grond als in substraat. Het bedrijfsleven overweegt om samen met een aantal andere EU-

lidstaten grootschalig onderzoek op te zetten om het aaltjesprobleem aan te pakken.
In het kader van het convenant Glastuinbouw en milieu (Glami) maakten overheid en bedrijfsleven een aanvang met de uitwerking van sectordoelen op het gebied van gewasbescherming in doelen per bedrijf. In het convenant is afgesproken dat tuinders registratie- en rapportageplicht krijgen, en individueel op hun milieuprestaties worden aangesproken. Doordat de registratie via Glami wordt geregeld, kreeg de glastuinbouw vrijstelling voor een aparte registratieplicht voor gewasbeschermingsmiddelen.
Mede met het oog op Glami, en de daaruit voortkomende AMvB Glastuinbouw, is voor plantenkwekers onder glas het project MPS-uitgangsmateriaal opgestart. Dit project dient een registratiesysteem op te leveren dat aansluit bij de bijzondere teeltomstandigheden bij uitgangsmateriaal. Zowel de systematiek als de normen van de 'gangbare' MPS houden daar onvoldoende rekening mee. Bij de uitwerking van het project bleek dat er geen verbruikscijfers bekend zijn, zodat het project ook het gebruik van onder andere gewasbeschermingsmiddelen bij de teelt van uitgangsmateriaal in beeld dient te brengen.

paddestoelen

De paddestoelensector voldoet momenteel al aan de doelstellingen voor het verminderen van het gebruik van fungiciden en insecticiden. Voor het terugdringen van het gebruik van ontsmettingsmiddelen komen de doelen in zicht. Hiertoe is in 1998 het project 'Meer hygiëne, minder Formaline' uitgevoerd. Alle kwekers hebben een werkkaart, een hygiënekaart en een begeleidende folder over het gebruik van formaline ontvangen. In het najaar van 1998 is een volledig herziene uitgave van de gids 'Gewasbescherming in de champignonteelt' aan alle kwekers verstuurd, waarin de nadruk gelegd is op het herkennen van ziekten en plagen in plaats van bestrijden. Met ingang van januari 1999 is een 'Mollenproject' gestart waarin volop aandacht besteed wordt aan de mogelijke besmettingsroutes waarlangs droge mollen (*Verticilium*) de kwekerij binnenkomen en hoe binnen de kwekerij de ziekte verspreid wordt. Hiervoor wordt onder andere een screentest ontwikkeld voor het aantonen van mollensporen. Wanneer de juiste maatregelen op een kwekerij genomen worden hoeft er minder vaak een bestrijding met fungiciden uitgevoerd te worden.

biologische teelt

In 1998 bedroeg het aantal biologische bedrijven 705, met een areaal van bijna 20.000 ha. Dit betekent ongeveer 1% van het totale landbouwareaal. Midden 1999 wordt het aantal bedrijven op 1000 geschat. Het grootste deel van het biologische areaal wordt ingenomen door veehouderijbedrijven met graasdieren (57%).

openbaar groen

De doelstellingen voor het verbruik van bestrijdingsmiddelen zijn in de sector Openbaar Groen voor het jaar 2000 gehaald, met uitzondering van het gebruik op verhardingen. Daarnaast heeft de sectorgroep Openbaar Groen in 1998 een startnotitie gemaakt met daarin de wijze waarop de partijen uit de sectorgroep op een gecoördineerde manier mede uitvoering kunnen geven aan een reductie van het gebruik door particulieren en op (particuliere) bedrijventerreinen.

4. CONCLUSIES EN VERVOLG

volume

Ten opzichte van de referentieperiode bedraagt de reductie van de afzet van bij Nefyto aangesloten bedrijven, in 1998, 45%. De taakstelling in het jaar 2000 (50%) is daarmee op dit moment nog steeds niet gerealiseerd. Belangrijk voor het behaalde resultaat is de drastische reductie geweest van het verbruik van grondontsmettingsmiddelen (88%).
In vergelijking met 1997 is vooral de afzet van insecticiden/acariciden gedaald. Het verbruik van de herbiciden en *overige stoffen* is ten opzichte van 1997 iets gestegen en het verbruik van de fungiciden is substantieel gestegen.
Belangrijke aandachtspunten voor realisatie van de reductietaakstellingen in 2000 zijn het herbicidenverbruik (reductie gerealiseerd in 1998 19%, taakstelling 45%) en het verbruik van de cluster fungiciden, insecticiden/acariciden en *overige stoffen*. Voor deze cluster is sinds de referentieperiode geen reductie gerealiseerd. (taakstelling 36%). Binnen deze cluster heeft de groep insecticiden/acariciden wel een reductie behaalt (27%, het driejaarlijks gemiddelde t.o.v. de referentieperiode). De nadruk zal de komende jaren moeten liggen op het terugdringen van het fungicidengebruik.
De totale afzet (Nefyto plus Bureau Heffingen) volgt dezelfde trends als de Nefyto-afzet. Ook het driejaarlijks gemiddelde volgt de trend, echter zonder uitschieters.

afhankelijkheid

Er bestaat geen goede indicator om de afhankelijkheid te meten. Het totale middelverbruik geeft een globale indicatie voor de ontwikkeling van de structurele afhankelijkheid. Omdat het een typische lange termijn trend betreft kan alleen de ontwikkeling over een langere reeks van jaren een beeld geven; voor fungiciden is de conclusie gerechtvaardigd, dat in de afgelopen periode de structurele afhankelijkheid van chemische bestrijdingsmiddelen gestaag is gestegen. Voor grondontsmettingsmiddelen is de afhankelijkheid in belangrijke mate afgenomen. Voor herbiciden en insecticiden is de afhankelijkheid waarschijnlijk niet afgenomen.

emissie

Een algemene vermindering van de emissie naar bodem, water en lucht, op grond van een vermindering van het middelenverbruik, is in 1998 ten opzichte van 1997, niet gerealiseerd. Een scala van uiteenlopende ontwikkelingen (toelatingsbeleid, diverse emissieconvenanten, verscherping Lozingenbesluit) zullen doorwerken in de emissiereductie naar bodem en water.

vervolg

Voor de uitvoering van de tweede fase van het MJP-G zijn de volgende punten van belang:

- de al eerder genoemde agenda voor de tweede fase, die is opgesteld door het CUO, met daarin onder andere de zes specifieke aanvullende maatregelen van LTO-Nederland;
- bestaande en nog te starten initiatieven van de sectorgroepen;
- het toelatingsbeleid, in het bijzonder het herbeoordelen van de gewasbeschermingsmiddelen;
- het actieprogramma effectief middelenpakket dat gestart is in samenwerking met CUO en SGB;
- uitwerking van het project Gewasbescherming Glastuinbouw;
- de discussienota *Gewasbescherming na 2000* (door de staatssecretaris naar de Tweede Kamer gestuurd). Aansluitend daarop is een gespreksronde georganiseerd, wat uiteindelijk zal leiden tot een beleidsvoornemen "Gewasbescherming na 2000", eind 1999.
- het CUO heeft evaluatie- en monitoringsinstrumenten vastgesteld, om het Meerjarenplan Gewasbescherming over de totale looptijd (1990 tot en met 2000) door te lichten. Met de uitvoering daarvan is al in 1999 een start gemaakt.

BIJLAGEN

A: Totale afzet in 1998 vergeleken met de referentieperiode.

Tabel 5 vergelijkt de totale afzet van gewasbeschermingsmiddelen in tonnen werkzame stof in de referentieperiode 1984-1988 met die in het jaar 1998. De tabel is enerzijds gebaseerd op data over de afzet die via Nefyto-leden plaatsvond en anderzijds op data over de afzet via niet Nefyto-leden geregistreerd door het Bureau Heffingen (tezamen de RAG-cijfers, Regeling Administratie Gewasbeschermingsmiddelen).
Voor de referentieperiode zijn geen exacte gegevens beschikbaar van de afzet die buiten Nefyto om is verlopen; destijds was de aanname dat deze 7% (1.400 ton) zou bedragen van de Nefyto-afzet. Sinds 1993 zijn deze cijfers via de RAG wel beschikbaar; zo bleek de totale afzet die buiten Nefyto om verliep in de jaren 1993, 1994 en 1995 respectievelijk 12,6%, 15,6% en 15,1% te bedragen van de Nefyto-afzet.
Voor de totale afzet per stofgroep in de referentieperiode (tweede rij in tabel 5), is de hiervoor genoemde 1.400 ton werkzame stof toebedeeld aan de verschillende stofgroepen. De hierbij gebruikte verdeelsleutel is gebaseerd op het gemiddelde aandeel per stofgroep in 1993, 1994 en 1995 (RAG-gegevens). Aldus is het mogelijk om voor de totale afzet indicatieve reductiepercentages (rij zes) te geven voor 1998 ten opzichte van de referentieperiode.

Tabel 5: Totale afzet gewasbeschermingsmiddelen in ton werkzame stof

periode	grondontsmet-tingsmiddelen	herbiciden	fungiciden	insecticiden/ acariciden	overige	totaal
1984-1988	10254	4596	4453	691	1306	21300
index %	100	100	100	100	100	100
1998	1183	4290	5806	473	1108	12860
index %	12	93	130	68	85	60
gemiddeld 1996-1998	1500	4024	4953	520	1002	11999
reductie %	85	12	-11	25	23	44
			\----------	--------v-------	----------/	
				0		
reductie %.	88	7	-30	32	15	40
1998 t.o.v 1984-1988			\----------	--------v-------	----------/	
				-15		
reductie %	68	45				50
taakst. MJP-G in 2000			\----------	--------v-------	----------/	
				36		

Bron: Nefyto en Bureau Heffingen

Uit deze tabel blijkt dat er vergeleken met de referentieperiode duidelijke verschillen zijn te constateren tussen de reductie die bereikt zijn in 1998, uitgaande van de Nefyto-afzet of uitgaande van de totale afzet (Nefytoleden plus niet-Nefytoleden). Ook de afzet buiten de Nefytoleden om stijgt de laatste jaren.

B: Milieuindicator

B Milieuindicator

Algemeen
De uitkomsten van de berekeningen voor de milieu-indicator worden weergegeven in grafieken. Startpunt van iedere lijn is de gemiddelde waarde van de referentieperiode (gemiddelde van 1984–1988). Deze is steeds op 100 gesteld. Een waarde boven de 100 geeft aan dat het verbruik (de RAB-lijn), respectievelijk de milieubelasting (milieu-score-lijn) is gestegen, een waarde onder de 100 geeft een daling aan. Het betreft hier dus relatieve scores. De toegevoegde waarde van de milieu-indicator blijkt als de RAB-lijn en de lijnen die de milieu-scores weergeven divergeren. Door het gezamenlijk gekozen startpunt is dat snel te constateren. Kort gezegd is een milieu-score lijn die boven de RAB lijn loopt een teken dat de verschuiving in het middelen gebruik leidt tot een hogere milieubelasting, terwijl bij een milieu-score-lijn die onder de RAB-lijn loopt sprake is van een verschuiving naar milieuvriendelijke middelen.

Voor het bepalen van de milieu-effecten is gerekend met een selectie van stoffen die ca. 90% van het gebruikte volume bevat. In de onderstaande grafieken zijn in de weergegeven RAB-lijnen verschillende stoffen meegenomen. De giftigheid voor waterorganismen is gebaseerd op de belasting van het oppervlakte water veroorzaakt door drift. Hierbij worden grondontsmettingsmiddelen niet meegenomen omdat deze bij drift geen rol spelen. Bij de berekening van de acute giftigheid voor vogels zijn een aantal middelen niet meegenomen omdat deze niet voorkomen in het standaarddieet van het vogelmodel. Zo worden kastoepassingen buiten de indicator gehouden, omdat er vanuit gegaan wordt dat middelengebruik in een kas niet leidt tot blootstelling van vogels via hun dieet. Voor de uitspoeling naar het grondwater zijn de grondontsmettingsmiddelen wel meegenomen omdat deze effect kunnen hebben op de kwaliteit van het grondwater.

Giftigheid voor waterorganismen

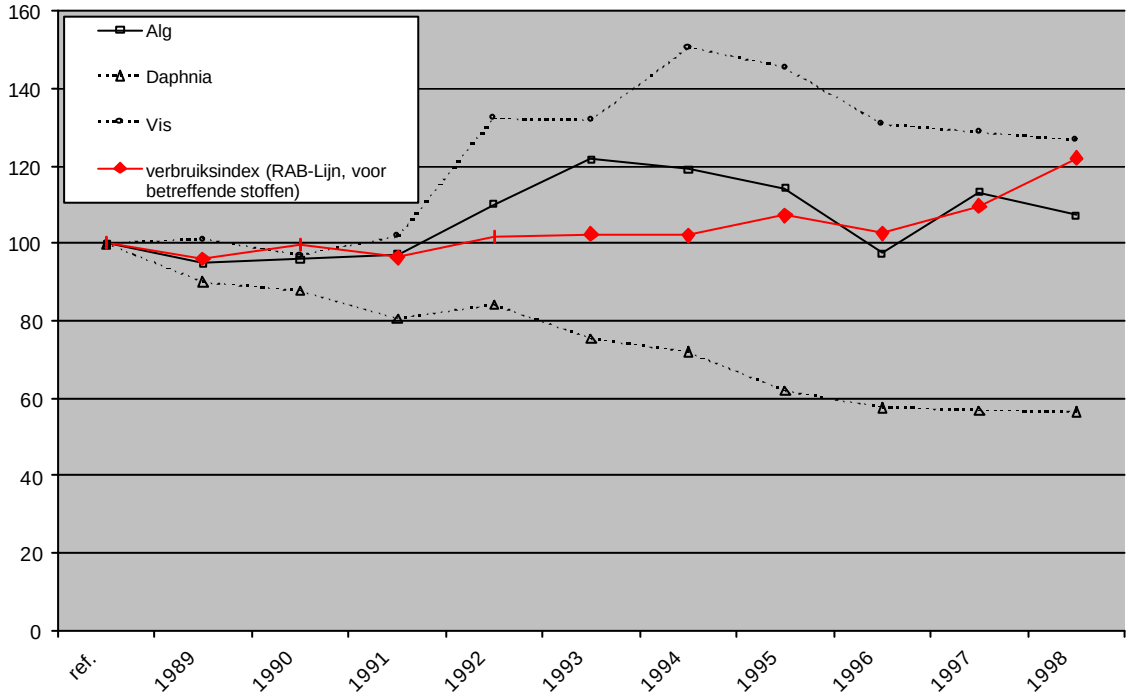

Figuur 2 Giftigheid voor waterorganismen, alle middelen exclusief grondontsmetting[5]

[5] Over de uitgangsgegevens van deze grafiek wordt nog gediscussieerd.

De milieu-indicator voor waterorganismen is opgesplitst in de effecten op drie representatieve sub-indicatoren; algen, kreeftachtigen (daphnia) en vissen. De belastingslijn voor algen volgt in grote lijnen de RAB-lijn. De lijn voor Daphnia ligt duidelijk onder de RAB-lijn. Dit wijst op een afname van de gemiddelde giftigheid voor Daphnia van de gebruikte middelen. Hierbij moet echter, vanwege de iets beperktere vertegenwoordiging van de insecticiden in de stoffenselectie, een slag om de arm worden gehouden. Opvallend is dat de belasting voor vissen in de periode 1994-1995 sterk is toegenomen om daarna weer in lijn met het gebruik te komen.

Dit soort effecten wordt pas zichtbaar wanneer de stoffen worden opgesplitst in de verschillende bestrijdingsmiddelengroepen. (fungiciden, herbiciden, insecticiden) Het is dan na te gaan welke bestrijdingsmiddelengroep(en) het meest milieubelastend is (zijn) voor de verschillende sub-indicatoren. Als men dit zou doen voor de bovenstaande grafiek zou zichtbaar worden dat de slechte score voor vissen volledig wordt veroorzaakt door het toenemend fungicidengebruik.

Acute giftigheid voor vogels

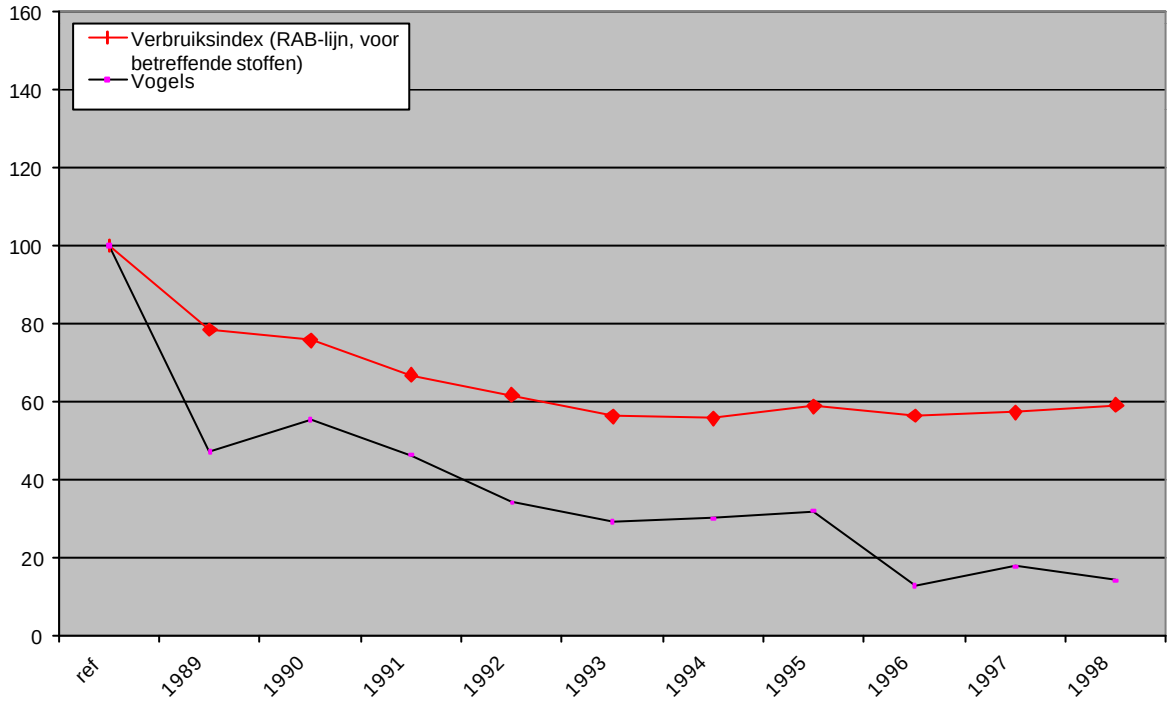

Figuur 3. Acute giftigheid voor vogels, alle middelen exclusief grondontsmetting

De acute giftigheid voor vogels vertoont een sterke daling. Bij opsplitsing in de effecten van de verschillende bestrijdingsmiddelengroepen is te achterhalen dat de daling ten opzichte van de verbruikcijfers wordt veroorzaakt door de herbiciden. Er dient overigens wel te worden opgemerkt dat middelen die door oppikken als granulaat of via gecoat zaad bijdragen aan de belasting van vogels niet in de berekeningen van de milieu-indicator zijn meegenomen.

Uitspoeling naar het grondwater

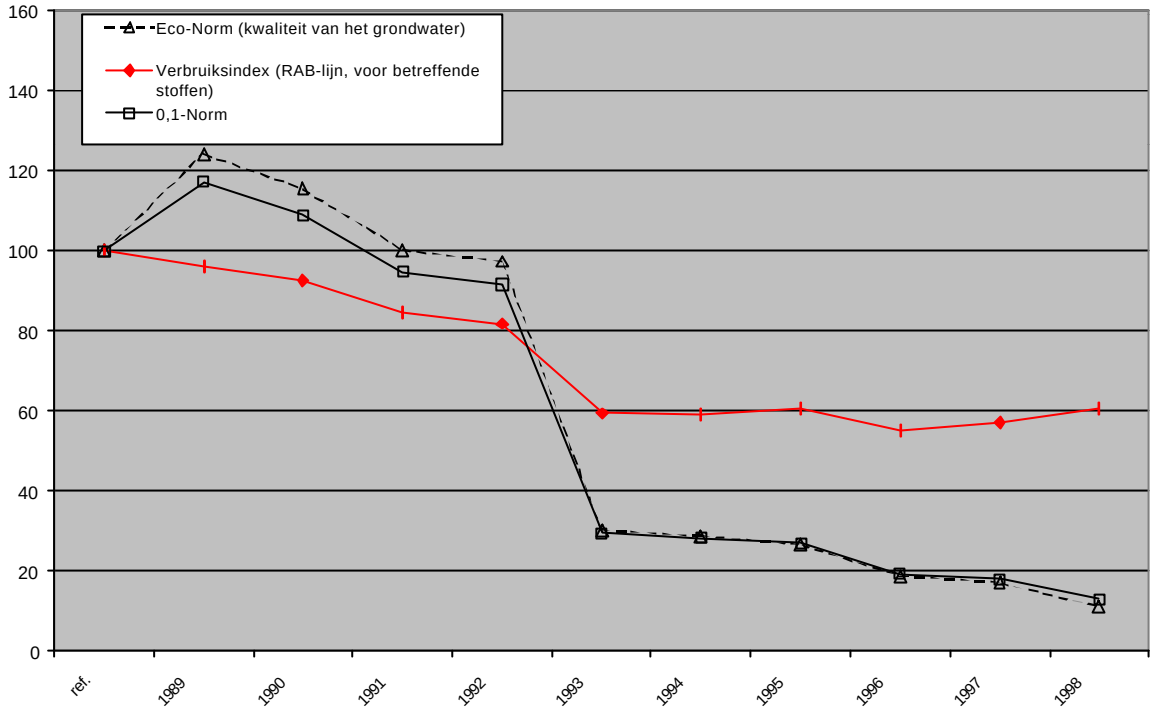

Figuur 4 Uitspoeling naar het grondwater, alle middelen

Bij de milieu-indicator voor de uitspoeling naar het grondwater wordt de RAB-lijn vergeleken met de ecologische kwaliteit van het grondwater en met de concentratie aan middelen in het grondwater, de 0,1 norm-lijn. De concentratienorm is gekozen omdat dit de wettelijke grondwaternorm is. De eco-norm is gekozen omdat bij een milieu-indicator immers naar de milieu-effecten gekeken moet worden en niet alleen naar concentraties in het milieu. Voor de econorm is gewerkt met de giftigheid voor Daphnia. Deze keuze is gemaakt omdat deze parameter goed vergelijkbaar is met een voorname groep in het bodem-eologisch systeem, de bodemcrustaceën. Daarnaast heeft meegespeeld dat deze gegevens beschikbaar waren. Uit de figuur blijkt duidelijk dat de kwaliteit van het grondwater voor de ecologische norm sterk is verbeterd.

C: Werkzame stoffen waarvan de toelating in 1998 is beëindigd

Het aantal toegelaten gewasbeschermingsmiddelen (handelsmiddelen) voor landbouwkundig gebruik is gedaald van 1084 in 1997 naar 971 in 1998 (CTB). Het aantal toegelaten werkzame stoffen per 31 december 1998 bedroeg 265. In 1998 heeft het CTB voor een 8-tal gewasbeschermingsmiddelen de toelating beëindigd. In totaal zijn hier 7 werkzame stoffen bij betrokken (tabel 6); er zijn 4 nieuwe stoffen toegelaten (bijlage C).

Tabel 6: Werkzame stoffen met toepassingsgebieden die in 1998 vervallen zijn *)

Naam werkzame stof	merknaam	toepassingsgebied
Benazolin/dicamba/MCPA	Asepta Ben Cornox	Granen, graszaad, grassen
Buminafos	Asepta trakephon, luxan trakefon	Loofdoodmiddel voor bloembolgewassen en aardappelen
Carbaryl	Sevin 50 WP	Diverse open teelten
Cyanazin	bladex	Diverse open teelten
Dinoterb	Herbogil vloeibaar	Diverse open teelten
Fenamifos	Nemacur-Granulaat	Toepassingen in de teelt van consumptie-aardappelen, fabrieksaardappelen en pootaardappelen
Methylesters van vetzuren	Radia 7882	Azalea teelt

*) Bron: Jaarverslag 1998, CTB

D: Nieuw toegelaten werkzame stoffen in 1998

Door het CTB zijn in 1998 in totaal 4 nieuwe werkzame stoffen als gewasbeschermingsmiddel toegelaten. Onderstaande tabel geeft een overzicht.

Tabel 7: In 1998 door het CTB toegelaten werkzame stoffen in de landbouw*)

Naam werkzame stof	merknaam	toepassingsgebied
Amidosulfuron	Gratil	onkruidbestrijdingsmiddel in de teelt van wintertarwe, zomertarwe, wintergerst, zomergerst, winterrogge, zomerrogge, triticale en haver
Isoxaflutool	MERLIN	als onkruidbestrijdingsmiddel in de teelt van snijmaïs en korrelmaïs
Trinexapac-ethyl	MODDUS 250 ME	als groeiregulator in de teelt van wintertarwe
Fludioxonil	Beret Gold 025 FS	schimmelbestrijdingsmiddel ter ontsmetting van zaaizaad van wintertarwe, zomertarwe, wintergerst, zomergerst, winterrogge, zomerrogge, haver en triticale

*) Bron: jaarverslag 1998, CTB

E: Werkzame stoffen geselecteerd voor versnelde integrale herbeoordeling

Eerste tranche	tweede tranche	derde tranche
Carbofuran	lenacil	cypermethrin
Chloridazon	carbendazim	pyrifenox
Dicamba	2,4-D	lindaan
Diuron	azinfos-methyl	isoproturon
Propoxur	dichloorprop-P	MCPA